

Baggrundsnotat om spørgsmålet om et forbud mod fætter-kusine ægteskaber

Dette baggrundsnotat er skrevet af projektleder Anders Hede som baggrundsanalyse for artiklen om fætter-kusine ægteskaber i det danske Ugebrevet Mandag Morgen d. 8. April 2002 – se www.mm.dk

Det er skrevet for at afprøve påstanden om fætter-kusine ægteskaber kan være en nøgle til at forstå bl.a. tvangsægteskaber og dårlig integration. Dernæst undersøger notatet om sådanne ægteskaber i givet fald er forbudt nogen steder og om de i givet fald kan forbydes i Danmark. Alle formodninger er, så vidt den eksisterende viden fra antropologer, læger, demografer mv rækker, blevet bekræftet.

Det skal understreges, at der er tale om et følsomt og kompliceret område, hvor der eksisterende viden er spredt og usammenhængende. På det juridiske område er der ikke forsket i spørgsmålet. Derfor opstiller baggrundsnotatet en række forslag til yderligere undersøgelser af spørgsmålet, herunder også undersøgelser, der skal til for kritisk at efterprøve baggrundsnotatets analyse.

Yderligere kopier kan downloades fra www.rights.no Citat er tilladt med tydelig kildeangivelse. Kommentarer modtages gerne på hede@mm.dk

Sidste nyt

Bemærk: Dette papir er bortset fra et par mindre rettelser uændret siden april 2002.

Den 18. september 2003 har den danske regering indgået et bredt politisk forlig med blandt andet følgende indhold (citat fra den politiske forligstekst, der kan downloades fra www.inm.dk):

“Der skal samtidig gøres en yderligere indsats mod ægteskaber, der indgås mod eget ønske under tvang eller pres.

Derfor er parterne enige om,

- at der som udgangspunkt skal gives afslag på ægtefællesammenføring, hvis ægtefællerne er nærtbeslægtede, og

- at tidligere ægtefællesammenføringer i familien, herunder med nærtbeslægtede, nu skal tale for, at ægteskabet ikke anses for indgået efter ægtefællernes eget ønske.”

Indhold:

Resume	3
Baggrund: Hvor udbredte er fætter-kusine ægteskaber i de lande, hvorfra der sker indvandring til Danmark?	6
Baggrund: Fætter-kusine ægteskaber globalt.....	8
En analyse af sammenhængene mellem fætter-kusine ægteskaber og tvangsægteskaber, væksten i fætter-kusine ægteskaber og indvandring	9
10 indicier på at analysen holder.....	12
Indicie 1 – Stort set alle unge, der selv vælger partner, bliver straffet i et pakistansk-engelsk miljø. Ingen vælger frivilligt et fætter-kusine ægteskab.	14
Indicie 2 – Pakistanske unge har ingen indflydelse på deres ægteskab.....	14
Indicie 3 – Norske unge indvandrere vil ikke giftes med en fætter eller en fra hjemlandet. Især pigerne vil helst giftes med en person, der er opvokset i Europa.	15
Indicie 4 – Pakistanere, der praktiserer fætter-kusine ægteskaber fortsætter generation efter generation med familiesammenføring, mens siher, der ikke gør, har stoppet familiesammenføringen og i stedet givet de unge reel medbestemmelse.....	18
Indicie 5 – Pakistanere har flere fætter-kusine ægteskaber end tyrkere og højere andel af arrangerede ægteskaber i Danmark.....	20
Indicie 6 – Fætter-kusine ægteskaber øger i omfang i Belgien og er tæt knyttet til indvandring.....	21
Indicie 7 – Andelen af fætter-kusine ægteskaber stiger blandt indvandrene i forhold til hjemlandet, hvor det burde gå den modsatte vej.	22
Indicie 8 – Den lave alder på kusinebrude antyder tvang.....	24
Indicie 8 – På frie ægteskabsmarkeder er der meget få fætter-kusine ægteskaber og dét er en god norm for de involverede menneskelige følelser.	25
Indicie 10 – Der er for mange fætre i forhold til granfætre i de fleste fætter-kusine ægteskaber til, at folk selv kan have valgt.	26
Hvad kendetegner fætter-kusine ægteskaber – og hvordan modarbejder det integration?.....	27
Hvad kendetegner arrangerede ægteskaber udenfor familien?.....	28
Hvad er årsagerne til fætter-kusine ægteskaber – og er årsagerne gyldige i Europa?.....	30
Men er et forbud ikke et urimeligt overgreb på en identitetsgivende kulturel praksis?.....	32
Hvad er risikoen for genetiske skader?	33
Hvorfor vil oplysningskampagner ikke virke begrænsende på antallet af fætter-kusine ægteskaber? .	34
Udover oplysningskampagner – findes der så alternativer til et forbud?.....	35
Bør et forbud også omfatte granfætter-grankusine ægteskaber?.....	36
Kan et forbud mod fætter-kusine ægteskaber håndhæves i praksis?	36
Det er liberal politik, at lade staten beskytte individet mod familiens tvang.....	37
Er der konventionsmæssige problemer i et forbud mod fætter-kusine ægteskaber.....	39
Er der problemer med international privatret ved et forbud mod fætter-kusine ægteskaber?	40
Hvad bør undersøges nærmere – herunder hvilke undersøgelser kan eventuelt afkræfte dette notats analyse?	41
Anvendt litteratur:.....	44
Bilag 1: Udbygget tabel 1 med data på andelen af fætter-kusine ægteskaber i oprindelsesland.	46

Resume

Fætter-kusine ægteskaber er langt fra en kurios, sjælden eller harmløs kulturel praksis, men derimod et helt afgørende moment i at fastholde en på én gang undertrykkende, indadvendt og integrationsafvisende kultur, hvor de ældre dominerer yngre, men myndige, familiemedlemmer.

I notatet skønnes det, at der for tiden i Danmark årligt indgås mellem 900-1400 fætter-kusine ægteskaber, som samtidigt indebærer familiesammenføring. Fætter-kusine ægteskaber er udbredt blandt alle betydelige flygtninge og indvandregrupper, bortset fra bosniere og måske somaliere.

Der er stærke argumenter for,

- at lige netop fætter-kusine ægteskaber helt overvejende grad er tvangsægteskaber i henhold til internationale menneskeretskonventioner.
- at andelen af fætter-kusine ægteskaber øger blandt indvandrere i forhold til situationen i oprindelseslandet
- at netop fætter-kusine ægteskaber er nært knyttet til fortsat indvandring

Et forbud er juridisk og praktisk gennemførligt. Det krænker ikke nogen internationale konventioner eller principper i international privatret. Tværtimod fremmer det opfyldelsen af folkerettens bestemmelser om fri ægteskabsindgåelse. Faktisk findes der allerede et forbud helt eller delvist indført andre steder i verden, bl.a. i et flertal af amerikanske delstater og i Kina, som lovgivning. Et meget omfattende studie af i alt 564 kulturer fra alle dele af kloden, viser at der findes kulturelle forbud mod fætter-kusine ægteskaber i 277 kulturer (Murdock, 1957). F.eks. er der forbud mod fætter-kusine ægteskaber blandt græsk-katolikker.

Et dansk forbud bør også omfatte granfætter-grankusine ægteskaber.

Der er stærke grunde til at tro, at et forbud mod fætter-kusine ægteskaber i høj grad vil være selvhåndhævende, særligt efter nogen tid. Det skyldtes, at forældrene med et forbud kan frigøre sig fra presset fra familien i oprindelseslandet. Men der vil også være gode muligheder for at håndhæve det overfor personer, der bevidst forsøger at omgå reglerne.

Den eneste *undtagelse for et forbud*, der bør gælde, er for allerede gifte flygtninge, der naturligvis bør have mulighed for at få sin ægtefælle herop. Bortset fra Tyrkiet og Indien er de samfund, hvor fætter-kusine ægteskaber er i dag udbredt, diktaturer og økonomisk og socialt kuldsejlede og derfor storproducenter af flygtninge.

Det bør også nævnes, at et forbud ikke medfører et forbud mod at leve papirløst sammen i fætter-kusine forhold. Der er heller ikke tale om et forbud mod at få børn sammen. Der er altså ikke tale om, at hvis det er lykkedes for nogen at omgå et forbud, så skal en familie med statslig magt skal splittes op.

Et forbud vil, hvis det vedtages:

- Fjerne mange – og på længere sigt formentlig langt de fleste – tvangsægteskaber blandt indvandrere i Danmark. Et forbud vil i Danmark derfor afgørende sikre de unge indvandrere et langt mere frit liv

uden tvang og pres fra den øvrige families side. Fætter-kusine ægteskaber er logisk den type ægteskaber, hvor de unge og deres familier har de størst muligheder for interessekonflikter.

- Forbedre integrationen af udlændinge, fordi kvinderne vil blive gift senere, få færre børn og familierne vil være mindre tilbøjelige til at bo i ghettoer og fordi eventuelle familiesammenførte – men frit valgte - ægtefæller vil gennemsnitligt være bedre uddannede og mere velhavende end tilfældet er i dag.
- Få antallet af familiesammenføringer til at falde betydeligt, fordi de unge i tilfælde af et forbud fremover vil turde tage konflikter med deres forældre, fordi forældrene ikke vil være bundet af ægteskabsløfter til den øvrige familien. En betydelig del af de unge indvandrere foretrækker, hvis de kunne vælge frit, en anden ung indvandrer som ægtefælle. Erfaringen fra indvandrere, der har kulturelle forbud mod fætter-kusine ægteskaber, som siherkerne, er at familiesammenføringerne svinder meget kraftigt ind i løbet af en årrække.
- Reducere omfanget af genetiske skader, der i runde tal er dobbelt så høje blandt indgiftede som blandt ikke-indgiftede.

Alternativerne til et forbud er ikke så attraktive:

- At undlade nogen form for indgreb vil medføre at antallet af fætter-kusine ægteskaber med tilhørende familiesammenføringer vokse i flere af de store indvandregrupper og være en afgørende faktor i en marginalisering og ghettoisering.
- Oplysningskampagner mod fætter-kusine ægteskaber vil næppe virke. Fætter-kusine ægteskaber er en tradition, det er meget svært for enkeltpersoner og familier at bryde ud af, da der står overordentligt stærke familieinteresser bag. Det er især ikke sandsynligt, at oplysningskampagner om genetiske ricisi vil have stor effekt. Det er nemlig ikke særligt tænkeligt, at familien i oprindelseslandet vil tage pænt imod beskeden om at deres børn ikke kan få en fremtid i Vesten, fordi familien i Danmark mistænker familien i oprindelseslandet for at slæbe rundt på genetiske fejl. Der er kun meget få eksempler på, at andelen af fætter-kusine ægteskaber er faldet, hvis traditionen først er udbredt. Derimod er det sandsynligt, at oplysningskampagne overfor de tvangsægteskaber, som *ikke* er fætter-kusine ægteskaber, vil virke. Her er de unges og forældrenes interesser langt mere på linje med hinanden. Oplysningskampagner for screening af fostre hos vordende fætter-kusine par vil formentlig også virke og kunne reducere omfanget af genetiske skader noget.
- Den foreslåede højere aldersgrænse på 24 år for ægtefællefamiliesammenføring handler udtrykkeligt om at beskytte unge piger mod arrangerede ægteskaber. Det er koblet sammen med kravene om ”overvejende tilknytning” til Danmark. Der er tale om en langt mere vidtgående indskrænkning i antallet af mulige ægtefæller end et forbud mod fætter-kusine ægteskaber vil udgøre. Samtidigt er der tale om symptombehandling fremfor interesseårsagsbehandling. I heldigste fald er det muligt, at 24 års reglen vil have en vis virkning på antallet af familiesammenføringer og tvangsægteskaber, fordi nogle familier – fremfor at tage risikoen ved at vente – vælger at arrangere et ægteskab med en herboende person. Det er også muligt, at enkelte piger takket være en højere alder og modenhed vil turde tage den ikke ufarlige konflikt med familien. Den situation er dog under alle omstændigheder yderst ubehagelig og risikabel for alle parter. Det er bestemt også sandsynligt, at nogle familierne vælger at udsætte deres datter for benhård kontrol i alle de mange år fra første menstruation til de fylder 24 år for at kunne honorere løfter overfor familien i oprindelseslandet. Disse problemer vil i de fleste tilfælde kunne undgås med et forbud mod fætter-kusine ægteskaber. 24 års reglen vil derfor formentlig kun have en begrænset effekt på antallet af tvangsægteskaber. Der er dog i øvrigt ikke noget formelt til hinder for at kombinere et forbud mod fætter-kusine ægteskaber og så et forbud mod familiesammenføring for unge under 24 år.

- Endelig kan man forestille sig forskellige alternative forbudsordninger. Det kan være et ”blødt” forbud, hvor man ser gennem fingre med ægteskaber indgået i andre lande. Det kendes fra en række amerikanske delstater. Sådanne ordninger kan nemt omgås, på den anden side kan det ikke udelukkes, at de kan være den støtte som den unge og forældrene har brug for, for at afvise krav og pres fra den øvrige familie i oprindelseslandet. En undersøgelse af effekterne af forbuddene i USA kunne kaste lys over dette spørgsmål. En anden mulighed er at fætter-kusine ægteskaber skal igennem en særlig godkendelsesprocedure. Det svarer til den ordning der kendes fra den romersk-katolske kirke, hvor fætter-kusine ægteskaber kræver dispensation fra kirken. En dispensationsordning kræver imidlertid – fuldstændigt som kravet om ”overvejende tilknytning” - at der udformes kriterier for hvilke ansøgninger, der skal imødekommes og hvilke der ikke skal¹. Dermed er man reelt tilbage i en diskussion af et helt eller delvist forbud.

Et forbud er ikke udtryk for et illegitimt overgreb på personlig frihed eller beskyttelsesværdig kulturel egenart. Tværtimod er det udtryk for, at et liberalt humant samfund netop bør gribe ind overfor privat udfoldet tvang og intolerance, hvor det overhovedet er praktisk og juridisk muligt. Ingen af de sociale eller kulturelle grunde, der kan være for fætter-kusine ægteskaber i en lang række samfund, er gældende i et nævneværdigt omfang i dagens Danmark. Det er kun, hvis man vurderer, at ældres dominans over yngre familiemedlemmer, er en acceptabel eller endog bevaringsværdig kulturel tradition, at man vil anse fætter-kusine ægteskaber som uproblematisk blandt indvandrere i rige vestlige lande.

Der er ingen større religioner, der argumenterer for fætter-kusine ægteskaber. Et forbud vil på ingen måde krænke nogen religion eller religiøs overbevisning.

Også indfødte ikke-integrerede mindretal praktiserer fætter-kusine ægteskaber

Fætter-kusine ægteskaber hænger sammen med dårlig integration. Det er ikke tilfældigt, at fætter-kusine ægteskaber er udbredt blandt de fem ”indfødte”, men gennem århundreder helt uintegrerede minoriteter, der findes i den vestlige verden. Det er minoriteter, hvor det enkelte unges frihed klart er underordnet hensynet til familie og klan. Det er også minoriteter, hvor børn afskæres fra uddannelse og udviklingsmuligheder i det omgivende samfund. De fem minoriteter er

- De tre såkaldte anabaptist grupper: Amish-folket og Mennonitterne, hvor der er ca. 85% andel fætter-kusine ægteskaber blandt personer født 1940-1960 (Agarwala et al, 2001) samt Hutteritterne, der er den mest indavlede af samtlige befolkningsgrupper² i Nordamerika (Ober et al, 1999).
- The Travelling People eller ”Tinkers” der, med 65%-72% fætter-kusineægteskaber³, er et lille nomadefolk i Irland. Kulturelt er de tæt på Romaerne samt
- Romaer i Europa og USA, der ifølge litteraturen har mellem 10 og 62% fætter-kusine ægteskaber⁴.

Et forbud mod fætter-kusine ægteskaber rammer kun i begrænset omfang grupper udenfor indvandrere og de nævnte mindretal. Der findes nyere tal fra Norge, der viser at omkring et ud af tusinde ægteskaber udenfor indvandregrupper er et fætter-kusineægteskab (Stoltenberg et al, 1997). Tallet er to-

¹ Hvis lovgiverne ikke fastsætter sådanne kriterier bliver de alligevel fastsat af domstolene i form af domspraksis.

² Graden af indavl hos hutteritterne er større end, hvad der kommer ud af et fætter-kusineægteskab. Det skyldtes, at hutteritterne generation eller generation indgifter sig.

³ Baseret på to undersøgelser. Se www.consang.net, der rummer et stort tabel værk over undersøgelser. Der fremgår desværre ikke noget om søge eller udvælgelsesmetoden.

⁴ Baseret på tre undersøgelser. Se www.consang.net

seks ægteskaber ud af tusinde, hvis man medregner granfætter-grankusine ægteskaber. Det viser nyere større undersøgelser i USA, Australien og Norge⁵.

Det er konklusionerne i dette notat.

Notatets præmisser er baseret på forskningsresultater, men naturligvis ofte områder, hvor forskerne tolker forskelligt. Det er så vidt muligt forsøgt at finde resultater, der peger imod notatets præmisser og som rummer empirisk dokumentation. De er i alle tilfælde anført og diskuteret.

Baggrund: Hvor udbredte er fætter-kusine ægteskaber i de lande, hvorfra der sker indvandring til Danmark?

I tabel 1 fremgår det, at fætter-kusine ægteskaber er udbredt i de fleste større udvandringslande. De 2707 ægtefællefamiliesammenføringer i tabellen udgør ca. 80% af samtlige ægtefællefamiliesammenføringer i år 2000. Der er i tabellen ikke skelnet mellem om familiesammenføringerne sker med danske statsborgere eller personer med opholdstilladelse. Det er sandsynligt, at antallet af familiesammenføringer vil vokse i fremtiden i takt med at flere indvandrere bliver voksne.

Tabel 1. Andel af fætter-kusine ægteskaber af alle ægteskaber i udvalgte lande ⁶	Andel af fætter-kusineægteskaber i oprindelsesland ⁷	Andel af fætter-kusineægteskaber blandt indvandrere i vestlige lande (se tabel 3 for detaljer)
Pakistan	30-60%	39-78%
Tyrkiet/Kurdere	11-31%	33-34%
Palæstina/Libanon/Syrien/Jordan	24-51%	36%
Irak - incl. kurdere fra Irak	46-57%	Ingen data
Iran	2,8-74%	Ingen data
Sri Lanka	17-46%	Ingen data
Marokko	29%	7-36%
Tunesien	27%	Ingen data
Ægypten	22-69%	Ingen data
Afghanistan	Ingen data	Ingen data
Somalia	0%	"over 10%"
Algeriet	23-34%	11-12%
Banladesh	7-20%	Ingen data
Indien	0,5-55% ⁸	Ingen data
Tidligere Jugoslavien	0%	Ingen data

Tabellen genfindes i bilag 1 med nærmere kildeangivelse.

I nedenstående tabel 2 der er gennemført et skøn over antallet af ægtefællefamiliesammenførte fætter-kusine ægteskaber i Danmark. Da tallene i sagens natur er usikre, er der opstillet et lavt skøn og et højt skøn over hvor mange af de i alt 2707 ægtefællefamiliesammenføringer i 2000, der var fætter-kusine ægteskaber.

⁵ Se www.consang.net

⁶ Helt små tal fra f.eks. Kazakstan er udeladt.

⁷ Data er taget fra www.consang.net. Definitionen kan variere fra undersøgelse til undersøgelse, idet nogle undersøgelser kun medtager fætter-kusine og ikke f.eks. granfætter-grankusine ægteskaber.

⁸ Data er incl. onkel-niece ægteskaber, der enkelte steder udgør over 20% af ægteskaberne.

Tabel 2 Skøn over antal fætter-kusine ægtefællesammenført til Danmark	Totalt antal ægtefællesammenføringer i 2000 ⁹	Andel fætter-kusine ægtefæller, der er familiesammenførte til Danmark		Antal fætter-kusine ægtefæller familiesammenført til Danmark	
		Lavt skøn	Højt skøn	Lavt skøn	Højt skøn
Fra					
Pakistan	261	39%	65% ¹⁰	102	170
Tyrkiet/Kurdere	744	33%	34%	246	253
Palæstina/Libanon/Syrien/Jordan	298	24%	51%	72	152
Irak – incl. kurdere fra Irak	635	46%	57%	292	362
Iran	161	30% ¹¹	74%	48	119
Sri Lanka	94	17%	46%	16	43
Marokko	150	7%	36%	11	54
Tunesien	30	7%	36% ¹²	2	11
Ægypten	22	22%	69%	5	15
Afghanistan	232	39%	65% ¹³	90	151
Somalia	395	0%	10%	0	40
Algeriet	11	11%	34%	1	4
Bangladesh	10	7%	20%	1	2
Indien	59	1%	40% ¹⁴	1	24
Tidligere Jugoslavien	310	0%	0%	0	0
I alt – procenter er vægtede	2707	33%	52%	886	1399

Det høje skøn er baseret på de højeste andele af fætter-kusine ægteskaber, der er fundet i forskningen. Tilsvarende er det lave skøn baseret på de lavest fundne andele. Der er ikke skelnet mellem om dataene kommer fra indvandrere eller fra oprindelseslandet, undtagen ved Pakistan, Tyrkiet/Kurdere og Marokko, hvor der er flere undersøgelser blandt indvandrere. Her er alene anvendt andele, der er fundet i indvandrebeholdninger. I enkelte tilfælde er undersøgelser med ekstreme resultater ikke medtaget. Der er anført i fodnoter, hvor disse principper er afvejet.

Det lave skøn når frem til at omkring en tredjedel eller knapt 900 af de familiesammenførte ægteskaber er fætter-kusine ægteskaber. Det høje skøn når frem til at halvdelen eller 1400 af ægteskaberne er fætter-kusine ægteskaber.

Det er sandsynligt, at det høje skøn er tættere på virkeligheden end det lave skøn. Der er en nærmere argumentation herfor i indicie 6 og 7 nedenfor samt i Reniers 2001. Disse analyser viser at andelen af fætter-kusine ægteskaber generelt er højere blandt indvandrere end i oprindelseslandet og at netop fætter-kusine ægteskaber i særlig grad er knyttet til familiesammenføring, mens ægteskaber, der indgår med fremmede i højere grad sker i indvandringslandet.

⁹ Data er baseret på særkørsel fra Udlændigestyrelsen. Den omfatter både flygtninge, indvandrere og danske statsborgeres familiesammenføring med ægtefæller fra de pågældende lande.

¹⁰ To undersøgelser på henholdsvis 78% og 70% er små og formentlig ikke repræsentative.

¹¹ En undersøgelse på 2,8% er urepræsentativ.

¹² Samme data som Marokko.

¹³ Samme data som Pakistan – se noter til udbygget tabel 1 sidst i dette notat.

¹⁴ Data fra Indien svinger meget. En undersøgelse på 55% er helt sikkert urepræsentativ.

Men det skal også understreges, at en del af disse familiesammenføringer sker blandt asylansøgere og flygtninge, der allerede ved flugten er gift, og derfor ikke er omfattet forslaget om at forbyde indgåelse af fætter-kusine ægteskaber¹⁵.

Hvis man benytter de definitioner af ”udviklede” og ”mindre udviklede” lande, der benyttes i indvandringsstatistikken, så kommer knapt to-tredjedele af ægtefællerne fra ”mindre udviklede” lande fra lande, hvor fætter-kusineægteskaber er udbredt.

Baggrund: Fætter-kusine ægteskaber globalt.

Fætter-kusine ægteskaber er et udbredt fænomen. Skønsmæssigt 18% af jordens befolkning lever i samfund, hvor 20% til over 50% af alle ægteskaber er fætter-kusine ægteskaber, andre 47% lever i samfund, hvor 1-10% af alle ægteskaber er fætter-kusine ægteskaber og kun 17% lever i samfund, hvor andelen er under 1%. Endelig er samfund, der dækker ca. 18% af jordens befolkning ikke undersøgt. Muligvis bortset fra Japan, er der ingen rige industrialiserede demokratier, hvor andelen er over 1% (Bittles, 1994 og www.consang.net).

Det er ikke lykkedes for antropologer trods årtiers forskning, at sætte samfund med mange fætter-kusine ægteskaber på en fælles formel. Fætter-kusine ægteskaber er udbredt i en række små oprindelige befolkninger, fra indianere i Amazonas til oprindelige folk i Indien. Fætter-kusine ægteskaber er udbredt på tværs af religiøs observans. Godt nok er de fleste, der i dag praktiserer fætter-kusine ægteskaber muslimer. Men mens muslimer i f.eks. Bosnien og Somalia praktiserer stort set ikke fætter-kusine ægteskaber, så følger en række kristne, hindu, jødiske og druziske mindretal i Mellemøsten og Asien og de nævnte kristne sekter i Nordamerika også traditionen. Den populære forklaring, der går på, at der ikke er andre tilgængelige ægtefæller på grund af geografisk isolation, har kun vist sig gyldig i ganske få tilfælde.

Fætter-kusine ægteskaber er forbløffende robuste overfor modernisering. Der er tilsyneladende kun ét land, hvor traditionen for alvor har været udbredt og hvor den er faldet i det 20ende århundrede. Det er Japan, der også har gennemlevet et dramatisk fald i fertilitet, væsentligt højere ægteskabsaldre for især kvinder og mindre familier. I alle andre lande har andelen af fætter-kusine ægteskaber holdt sig konstant eller er endog vokset. Noget af denne vækst kan forklares med en lavere dødelighed, der gør, at der ganske enkelt er mange flere fætre og kusiner til rådighed.

Det er karakteristisk, at fætter-kusine ægteskaber i dag typisk er lidt mere udbredt på landet og blandt analfabeter i de samfund, hvor de er udbredt. Men der er en markant undtagelse, nemlig traditionelle eliter i disse samfund. Det kan være gårdejere hos Amish folket eller større landbesiddere i Mellemøsten. Her er fætter-kusine ægteskaber faktisk endnu mere hyppige end i bunden af samfundet.

Århundreder tilbage var der også flere fætter-kusine ægteskaber i Europa og blandt europæiske udvandrere til USA. F.eks. var Charles Darwin gift med sin kusine. Men andelen har næppe nogensinde været særligt høj.

---

¹⁵ Tilsvarende kan der forekomme fætter-kusine ægteskaber mellem herboende. Der er altså ikke tale om en analyse af det samlede antal fætter-kusine ægteskaber i det danske samfund.

Der er tale om en skik, der går meget langt tilbage, længere end kristendommen og islam. Allerede i det gamle testamente befaler Gud gennem Moses ægteskaber indenfor stammen. I praksis ender det som fætter-kusine ægteskaber som sikring af, at arv ikke forsvinder ud af slægt og stamme¹⁶.

En analyse af sammenhængene mellem fætter-kusine ægteskaber og tvangsægteskaber, væksten i fætter-kusine ægteskaber og indvandring

Et tvangsægteskab er defineret klart i FN's menneskerettighedserklæring. I artikel 16 stk. 2 står der: ”Ægteskab skal kun kunne indgås med begge parters frie og fulde samtykke.” Denne regel genfindes i retligt bindende internationale konventioner, f.eks. den Internationale konvention om civile og politiske rettigheder fra 1966 artikel 23 stk. 3¹⁷. Hvis denne regel ikke er overholdt, er der tale om et ufrit eller med andre ord tvunget ægteskab. Der behøver ikke være fysisk tvang eller udtalte trusler til stede, for at der er tale om tvangsægteskab.

Det er tilstrækkeligt til, for at der er tale om et tvangsægteskab, *at den unge ved, at hvis vedkommende bliver ved med at sige nej til de kandidater familien stiller med, så vil det før eller siden få ubehagelige konsekvenser og at disse ubehagelige konsekvenser kommer fra familien*. I så fald er der ganske enkelt ikke tale om et frit samtykke, men om et samtykke under tvang eller forventning om tvang¹⁸.

Med denne definition af tvangsægteskaber er langt de fleste arrangerede ægteskaber *mellem fædre og kusiner* være tvangsægteskaber, det vil sige private overtrædelser af FN's Menneskerettighedserklæring artikel 16 stk. 2¹⁹. Udover dette kan der også være tvangsægteskaber, hvor unge giftes som en brik i klan- eller lokalpolitiske handler.

¹⁶ Fra Det Danske Bibelselskabs version: 4. Mosebog kapitel 36 vers 11-12 ”Makla, Tirsas, Hogla, Milka og Noa, Selofkads døtre, blev gift med sønner af deres farbrødre. De blev gift inden for manassitternes slægter - Manasse var søn af Josef - så deres arvelod forblev i deres fædrenes slægts stamme.” Se <http://www.bibelselskabet.dk/bibelen/bibelen.html>

¹⁷ Se <http://www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/fn/fnbpr1966/> I andre tekster benyttes fremfor ordet ”fulde” i stedet ordet ”uforbeholdne”.

¹⁸ Det er omvendt ikke alle ægteskaber, hvor der optræder tvang, der er tvangsægteskaber. Hvis de unge selv finder hinanden, og forældrene efterfølgende udøver tvang, f.eks. ved at udstøde de unge fra familien, så er det ikke et tvangsægteskab. Ægteskabet er lige netop indgået med parternes frie og fulde samtykke. Menneskerettighedserklæringen garanterer naturligvis ikke at unge og deres forældre altid vil være enige.

¹⁹ Overfor denne definition af tvangsægteskaber findes der andre og mindre klare definitioner. Flere forfattere f.eks. Just Jeppesen (1989) anfører, at der er ”glidende overgangsformer” (p99) mellem arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber, afhængig af hvor stor en indflydelse den unge har haft på valget af ægtefælle. Et sådant syn åbner for en betydelig accept af arrangerede ægteskaber, hvor forældrene er initiativtagere, og hvor den unges muligheder for at sige nej reelt ikke er uendelige. Et eksempel på et sådant synspunkt findes i rapporten ”A choice by right” fra The Working Group on Forced Marriages, der er nedsat for at rådgive den britiske regering. Rapporten fastslår, uden nogen form for dokumentation, (side 10), at ”A clear distinction must be made between forced and arranged marriages.....In the tradition of arranged marriages, the families of both spouses take a leading role in arranging the marriage, but the choice whether to solemnise the arrangement remains with the spouses and can be exercised at any time. The spouses have the right to choose – to say no – at any time. In forced marriages there is no choice.” Det er ikke lykkedes at støde på nogen antropologisk eller anden kilde, der bare antydningvist kan genkende dette glansbillede af arrangerede ægteskaber. Tilsvarende kan den unge godt vælge at sætte sig om mod sine forældres tvang. Det er bare ikke noget behageligt valg.

Det afgørende er ikke om der forekommer tvang – men om der forekommer ufrihed for individet

Der er mange, der nedtoner omfanget af tvangsægteskaber, ved at henvise til undersøgelser viser, at der ikke er synlige konflikter mellem forældre og unge og at unge, når man spørger dem, ofte siger, at de har samtykket med forældrenes forslag (se f.eks. Just Jeppesen, 1989 eller Quraishy, 1999) Men det afgørende er ikke fraværet af tvang eller tilstedeværelsen af et samtykke. *Det afgørende i folkeretten er om samtykket har været frit og frit for begge parter.*

Men det er kun i få tilfælde, at tvangen eller konflikten mellem den unge og den øvrige familie vil være synlig for udenforstående.

Det skyldtes, at forældrene, når ægteskaber arrangeres, har et dobbelt interesse. På den ene side tager alle forældre i alle kulturer deres børns interesser yderst alvorligt. Men på den anden side kan forældre også tage *andre* hensyn. I alle kulturer tager man også *sin øvrige families* interesser alvorligt. Ens bror eller søsters eller forældres velfærd spiller altid en rolle.

Dette dobbelthensyn til ens egne børn og til ens øvrige familie betyder konkret, at hvis der er en kulturel regel om, at fætter-kusine ægteskaber er ønskværdige, så forsøger forældrene naturligvis at finde *den bedst mulige fætter til deres datter*. Det ved deres datter udmærket. Den første kandidat forældrene stiller med, er derfor højst sandsynligt det bedst opnåelige tilbud. Hvis datteren siger nej, skal forældrene – og nu med en flosset forhandlingstroværdighed - i gang med en ny søgerunde, der ofte vil ende med et dårligere tilbud. Dernæst ved datteren også udmærket, at hvis hun bliver ved med at sige nej, så får det dramatiske konsekvenser. I så fald vil forældrene nemlig ofte for alvor have brudt aftaler, forståelser og forventninger i den øvrige familie. Den øvrige familie vil svare igen med sanktioner som bagtalelse mv. Derfor accepterer de unge i langt de fleste tilfælde det arrangerede ægteskab fremfor en næsten håbløs strategi med at tage konflikten²⁰. Derfor vil *synlige* konflikter og tvang altid være et undtagelsesfænomen ved fætter-kusine ægteskaber. De unge, der opsøger krise- og rådgivningscentre vil altid kun være toppen af et isbjerg af resignation og tilpasning. Der vil oftere være synlige konflikter med forældrene hvis de finder en ægtefælle udenfor familien, fordi her er det mere sandsynligt, at den unge tør sætte sig op mod sine forældre.

Resignation og tilpasning fremmes også af, at der i langt de fleste miljøer vil være vellykkede arrangerede ægteskaber, som man kan håbe på at opnå udfra devisen ”if you can’t get the one you love, love the one you’re with”²¹. De ældre generationer udøver typisk også en massiv propaganda for glæden ved ”companionship” kærlighed, der gror frem efter lang tids samvær, og fremhæver alle ricisiene ved romantisk kærlighed.

Et klassiske antropologisk studie af ægteskaber i tyrkiske landsbyer (Stirling, 1965) beskriver forældrenes søgestrategi med, at den følger koncentriske ringe: først fætre, dernæst granfætre indenfor familien, dernæst allierede familier eller familier med højere status, hvis den unge har særlige kvaliteter, og først til sidst og i nødsfald en kandidat udenfor lokalområdet. Bajaj og Søby Laursen, 1988 beskriver helt tilsvarende søgestrategier blandt pakistanere i Danmark.

²⁰ Der findes en betydelig psykologisk forskning, der viser hvor *lidt* autoritet og socialt pres, der skal til for mennesker indordner og tilpasser sig under oplagt urimelige betingelser. Se f.eks. www.prisonexp.org for et fængselseksperiment. På denne hjemmeside er Stanley Milgrams berømte lydighedseksperiment, hvor forsøgspersoner frivillig gav elektrochok til et andet menneske, også diskuteret.

²¹ Hussain 1998 påviser detaljeret, hvordan pakistanske kvinder har et ganske fatalistisk forhold til om deres ægteskab bliver godt. De vil knokle for, at det bliver godt, og så må Gud sørge for resten.

Der er naturligvis nuancer i dette mønster. Hvis den eneste mulige fætter er en fjols, mens der er en glimrende granfætter, kan det godt være at forældrene og deres datter i fællesskab får sig snoet udenom fætteren. Der findes ikke en kultur på jorden, hvor ægteskaber bare indgås per kulturelt programmeret automatik. I alle tilfælde prøver folk at slippe bedst muligt ind i et ægteskab, f.eks. ved at vride og vende definitioner af slægtsrelationer (Cronk, 1999)²², så de kulturelle spilleregler tolkes i retning af ens interesser. Stirling, 1965 anfører at unge, der er modne og stærke nok til virkeligt at forstå deres forældres og den øvrige families interesser, i en vist omfang kan påvirke forældrene i den indledende søgefase, hvor der ledes efter ægteskabskandidater indenfor familien. Men påvirkningsmulighederne bliver betydeligt større, når der ledes efter ægtefæller udenfor familien, for her er der et langt mere oplagt interessefællesskab mellem den unge og forældrene (Ballard, 1990).

Blandt indvandrere er interesse modsætningen mellem unge og forældre omkring ægteskaber *stærkere* end i oprindelseslandet. Nogle tolker i retning af at indvandreforældrene i frustration over deres situation bliver ekstra kulturelt konservative²³. Men det er højst en lille del af historien. Det er langt mere relevant at kigge på interesser fremfor at kigge på kultur²⁴. Interessekonflikten mellem den unge og familien er stærkere blandt indvandrere, fordi den unge i Danmark sidder på en ekstraordinær værdifuld ressource, nemlig muligheden for en opholdstilladelse gennem ægtefællefamiliesammenføring (Reniers, 2001).

En opholdstilladelse, der er en yderst attraktiv kombination af *muligheden* for dramatisk social forbedring i form af selv almindelig indkomst i et rigt samfund og *sikkerheden* for overførselsindkomst, hvis arbejdsindkomsten skulle svigte. Det at gifte sig til en opholdstilladelse svarer til mindst at gifte sig til en stor gård, en stor hjord af dyr eller andre aktiver. Selv personer, der er på bistandshjælp, er i forhold til familien i oprindelseslandet, ”den rige onkel” i Danmark, der tjener 8-10 gange mere og som kan give flotte gaver osv. Det giver status og indflydelse i familien (Ballard 1990, og Jakobsen et al 2000).

I samfund, hvor fætter-kusine ægteskaber er kulturelt accepterede, er det uhyre fristende for bedsteforældre og onkler og tanter *at insistere på, at opholdstilladelsen ikke skal spildes på en fremmed, men reserveres til én person indenfor familien*. Og det helt uanset hvad den unge selv mener. Den unges forældre er under et særligt vedholdende og massivt pres for at leve op til forpligtelser overfor familien i det oprindelige land. Det kan selvfølgelig forstærkes yderligere, hvis man, som minoriteter typisk gør, lever i en æreskultur, hvor det er afgørende at leve op til aftaler og ikke tabe ansigt.

---

²² Slægtsrelationer er uhyre komplicerede i samfund med mange indgifte. Så kan man være fætter-beslægtet til hinanden på et større antal måder.

²³ Se Winsløw, 1996, for eksempler på sådanne teorier. De modsiges af erfaringerne med at indvandrere, selv på overførselsindkomst, faktisk er i stand til at overføre penge og gaver til oprindelseslandet. De kan godt have en relativt høj status i deres eget samfund.

²⁴ Stort set al forskning af indvandrere tager udgangspunkt i at indvandrere har en kultur, der både omfatter både deres holdninger og deres adfærd. Det er en meget uheldig sammenblanding. Som antropologen Roy d’Andrade formulerer det (her citeret fra Cronk, 1999, side 11): ”Of course, one can say ”people do what they do because their culture makes them do it”. The problem with this formulation is that it does not explain anything. Do people always do what their culture tells them to? If they do, why do they? If they don’t, why don’t they? And how does culture make them do it? Unless there is some specification of how culture “makes” people do what they do, no explanation has been given”.

Dette ærespørgsmål bliver forstærket yderligere i børnerige familier, hvor forældrene har en særlig interesse i at blive anset som pålidelige forhandlingspartnere, der er i stand til at indfri deres løfter, i et antal kommende arrangerede ægteskaber.²⁵

Familien er selvsagt en langt mere vedholdende og effektiv interessegruppe end alle andre tænkelige parter.

Selv for den allermest individualistiske dansker er der ikke tale om en enkel sag, når familiens interesser for alvor banker på. Antag som et tankeeksperiment, at du selv har en bror, der med sine børn sidder fast i det groteske diktatur i Irak eller kigger ud over en trøstesløs flygtningelejr i Libanon eller en lille udpint pløjemark i Tyrkiet. Din bror presser logisk nok på, for at man skal være med til at skabe en fremtid for hans voksne børn ved at få dem til Danmark. Det er dine nevøer og niecer, du skal hjælpe. Det kan i praksis kun gøres ved at finde en ægtefælle til dem i Danmark. Det er ikke en situation, som noget menneske, selv ikke en superindividualistisk dansker, vil have let ved at håndtere. Alle vil være under et gevaldigt pres og ingen vil have let ved at fortælle til sin bror og ens nevøer og niecer, at de kan rende og hoppe. Hvis man tilmed har en kulturel norm om, at ens børn bør gifte sig med ens brors børn, så er man virkelig en ondartet slyngel i familiens øjne, hvis man ikke får arrangeret et ægteskab for dem. Og familien skal i øvrigt nok fortælle hvem de kan komme i nærheden om denne slyngel (Ballard, 1990, Bredal, 1999).

Det er en særlig pointe, er at forældrene er dobbelt så tæt beslægtet med de nevøer og niecer de hjælper, end forældrenes børn er med de fætre eller kusiner, de bliver gift med. Det er formentlig en del af baggrunden for at dem, der i alle kulturer argumenterer stærkest for familiesammenhold, er de ældre generationer. De ældre er tættere beslægtet med de unge, end de unge i en familie er med hinanden. Der er overvældende dokumentation for at genetisk nærhed og hjælpsomhed er tæt knyttet sammen hos både mennesker og dyr (Buss, 1999).

Der er altså en række sammenhængende og stærke grunde til at andelen af fætter-kusine ægteskaber i de fleste tilfælde er højere blandt indvandrere end hvad der er i oprindelseslandet. Denne analyse er ikke original eller ny, men helt på linje med hvad forskere har fremlagt (Ballard 1990 og Reniers 2001 se også tabel 3).

Disse overvejelser betyder ikke, at samtlige fætter-kusine ægteskaber er arrangerede tvangsægteskaber. For nogle unge er der potentielle fætre og kusiner her i landet. Her er der utvivlsomt unge, der spekulerer i, at et ægteskab med fætteren her fra landet, kan stille familien i oprindelseslandet skakmat, måske endda med skjult støtte fra ens egne forældre.

10 indicier på at analysen holder

---

²⁵ Der er god grund til at ikke at gøre begrebet "æreskultur" mere eksotisk end nødvendigt. Alle mennesker i alle kulturer er dybt optaget af deres omdømme blandt andre, især blandt dem man har mange kontakter eller handler med og er afhængig af. En væsentlig del af de såkaldte æresdrab, der begås på gifte kvinder, er helt identiske med det, andre kulturer kalder jalousidrab. Blandt rockere finder man også en udpræget æreskultur, hvor det at komme i "bad standing" blandt "brødrene" temmelig nøje, også i risiko, svarer til at have krænket familiens ære i andre kulturer. Der er dog én type æresdrab, der virkelig er unik i visse kulturer med arrangerede ægteskaber. Det er faderens eller brødrenes drab af deres datter eller søster. Drab indenfor den genetiske slægtslinje er – bortset fra denne adfærd - ellers uhyre sjældne i alle kulturer, når der ses bort fra babydrab. Se Daly og Wilson, (1998) for en nærmere analyse af genetiske forældres drab på børn.

Der findes ikke forskning, der samlet dokumenterer analysen ovenfor af fætter-kusine ægteskaber blandt indvandrere. I stedet findes der en række undersøgelser, der hver især underbygger forskellige dele af analysen. Det er stort set ikke lykkedes, at finde undersøgelser, der peger på at analysen er forkert. Der er kun på påstand B, at andelen af fætter-kusine ægteskaber er voksende blandt indvandrere, hvor der findes enkelte undersøgelser med afvigende resultater for enkelte grupper.

Det skal understreges, at langt hovedparten af undersøgelserne, er gennemført i udlandet. Det skal også understreges, at de resultater, der benyttes i det følgende er nogle undertegnede i flere tilfælde har tolket ud af undersøgelsens data. I flere tilfælde handler undersøgelserne ikke direkte om de problemstillinger, dette notat behandler. Det er grundene til at undersøgelserne betegnes som indicier for påstandene. I slutningen af dette notat er desuden opregnet en række undersøgelsestemaer og muligheder, som virkeligt kan teste analysen ovenfor hårdere end det er muligt med den forskning, der er gennemgået nedenfor.

Det skal også pointeres, at ingen af de nedenfor nævnte forskere direkte beskæftiger sig med spørgsmålet om et forbud i deres forskning. De kan derfor ikke tages til indtægt for et forbud. Et forbud selvsagt ikke et videnskabeligt spørgsmål, men et politisk spørgsmål.

I tabel 3 er sammenfattet, hvilke undersøgelser, der er inddraget og hvad de indikerer:

Tabel 3	Hvad indikerer de forskellige undersøgelser?			
Indicie nr og forfatter:	Undersøgelsestype	A. At tvang er særligt udbredt i fætter-kusine ægteskaber	B. At andelen af fætter-kusine ægteskaber vokser blandt indvandrere	C. At fætter-kusine ægteskaber er tæt knyttet til fortsat indvandring/families ammenføring
1 Shaw	Antropologisk feltstudie i England	Ja	Ja	Delvist ²⁶
2 Hussain	Kvalitative interviews og fokusgruppeinterviews i Pakistan	Ja	Ikke undersøgt	Ikke undersøgt
3 Bredal og diverse forfattere	Kvalitative interviews i Norge samt gennemgang af nordiske studier	Ja	Ja ²⁷	Ja
4 Ballard	Antropologisk feltstudie i England og Pakistan	Ja	Ikke undersøgt	Ja
5 Just Jeppesen	Surveyundersøgelse i Danmark	Ja	Ikke undersøgt	Ikke undersøgt
6 Reniers	Surveyundersøgelse i Belgien	Ikke undersøgt	Ja ²⁸	Ja
7 Diverse	Syv studier plus Shaw og Reniers ovenfor	Ikke undersøgt	Ja ²⁹	Ikke undersøgt
8 Egen analyse	Sammenligning af ægteskabsalder	Ja	Ikke undersøgt	Ikke undersøgt
9 Egen analyse	Sammenligning af andele af fætter-kusine ægteskaber	Ja	Ikke undersøgt	Ikke undersøgt
10 Egen analyse	Sammenligning af ratio'er af forskellige typer fætter-kusine ægteskaber	Ja	Ikke undersøgt	Ikke undersøgt

²⁶ Der er en del engelske fætter-kusine ægteskaber i Shaw materiale.

²⁷ Kun ét enkelt af de studier Bredal gennemgår har undersøgt fænomenet.

²⁸ Se næste note.

²⁹ Flertallet af undersøgelser giver dette resultat. Der er to markante undtagelser, nemlig andelen af fætter-kusine ægteskaber blandt marokkanere og algiere i Frankrig og en delvis undtagelse i andelen af fætter-kusine ægteskaber hos veluddannede marokkanere i Belgien (Reniers, 2001).

Indicie 1 – Stort set alle unge, der selv vælger partner, bliver straffet i et pakistansk-engelsk miljø. Ingen vælger frivilligt et fætter-kusine ægteskab.

Antropologen Alison Shaw (Shaw, 1988), har studeret en gruppe pakistanere i Oxford, England. Hendes undersøgelse er enestående, fordi hun har haft adgang til at indsamle helt private oplysninger om 59 unge mænd og kvinder fra 16-26 år og karakteren af deres ægteskab, konflikter med forældre etc. Af de 59 er 41 allerede gift, 13 har et ægteskab under arrangering, mens 5 stadig er i venteposition. Af de 41 ægteskaber er der 6, der af Shaw karakteriseres som kærlighedsægteskaber. I et enkelt tilfælde har forældrene uden ballade accepteret de unges valg og derefter, for at holde på formerne, gennemført ægteskabet som et traditionelt arrangeret ægteskab³⁰. Tre unge er derimod blevet udstødt af familien, mens det er lykkedes to efter en del konflikter, at få deres ægteskaber accepteret af familien. Yderligere 4 unge har haft kærlighedsaffærer kørende. Heraf er 3 banket på plads med et arrangeret ægteskab³¹, mens forældre er i venteposition i det fjerde tilfælde. 45 unge har ikke haft – eller rettere turdet tage - konflikter med deres forældre.

Det er en barsk statistik for både de unge og deres forældre. For forældrene er det skræmmende at hele ti unge ud af 59 har fulgt deres egne interesser og følelser. Shaw konkluderer bl.a. ”...without the institution of arranged marriages it would impossible to maintain the birāderis (klanen red.), at least in their present form”. For de unge er det næppe mindre skræmmende, at ud af de ti, der har trodset forældrene, er tre blevet udstødt, tre er banket på plads, én er i venteposition formentlig også til at blive banket på plads og to er, efter betydelige omkostninger, blevet accepteret af familien. Kun én er sluppet ind i kærlighedsægteskab uden skrammer. Det er ikke en statistik, der indbyder til eksperimenter.

Af de 49 arrangerede ægteskaber og ægteskaber under arrangement er 17 med en fætter/kusine i England, 21 med en fætter/kusine i Pakistan, 2 arrangeret indenfor klanen eller bredere familie fra Pakistan og 1 indenfor klanen i England og 8 er uoplyst. Her er undersøgelsen speciel ved at påvise, at der er altså ganske mange fætter-kusine ægteskaber, der *ikke* udløser familiesammenføring. Andelen af fætter-kusine ægteskaber er hele 78%, der er det højeste tal nogen undersøgelse når frem til. Der er ikke oplyst om et eneste arrangeret ægteskab udenfor klanen. Af de 5 kærlighedsægteskaber er der kun oplysninger om ét. Det gik på tværs af kaste og derfor i sagens natur også klan. Her blev den unge udstødt af familien. Der oplyses ikke om ét eneste kærlighedsægteskab med fætter og kusine. Shaw beretter, at de fleste pakistanere kan fortælle om en historie i deres egen familie hvor en havde forsøgt at komme sammen med eller endog gifte sig med en person, de selv havde valgt³².

Indicie 2 – Pakistanske unge har ingen indflydelse på deres ægteskab

Den kvindelige pakistanske læge Rafat Hussain (Hussain, 1999) har gennemført den mest omfattende kvalitative undersøgelse af arrangerede ægteskaber overhovedet. Denne meget grundige undersøgelse er udført blandt pakistanske kvinder i storbyen Karachi. Det er kvinder fra slumbebyggelser, som

³⁰ Dette ægteskab var indenfor klanen og derfor i overensstemmelse med de kulturelle spilleregler.

³¹ Det er helt almindeligt, at hvis forældrene vurderer, at de kan slippe godt fra at skjule, at deres unge har haft kærester og måske ikke engang er jomfru, så gennemføres det arrangerede ægteskab som om alt er i skønneste orden.

³² Helt tilsvarende oplysninger om hyppigheden af romantiske forbindelser findes i Stirling, 1965 analyse af tyrkiske ægteskaber.

hovedparten af indbyggerne i Karachi bor i. Hun har gennemført 294 personlige interviews, heraf er 57% fætter-kusine incl granfætter-grankusine ægteskaber. Hertil kommer hele 114 deltagere i fokusgruppeinterviews. Hun påviser, at fætter-kusine ægteskaber også er udbredte blandt kristne og hinduer i Pakistan. Det er langt fra kun muslimer, der praktiserer disse ægteskaber.

Hussain konkluderer at ”marriage choice continues to be strictly the domain of parents, reinforced by the vocal or tacit support of elder married siblings”.

Hun påviser, at ud af 167 fætter-kusine ægteskaber i sin analyse er det ét ægteskab(!), hvor de to parter selv har fundet hinanden og efterfølgende fået tilslutning fra forældrene. I *alle øvrige* tilfælde har forældre udvalgt ægtefællen. I *ingen* tilfælde har de unge protesteret overfor forældrene.

Blandt 127 ikke-fætter kusine ægteskaber er billedet imidlertid kun en anelse anderledes – men forandringen er i den forventede retning. Her er der fire par mod ét, der har fundet hinanden, heraf to par hvor forældrene har været imod. Der har yderligere også været fire – mod nul i fætter-kusineægteskaberne, hvor kvinden har turdet at protestere. De er dog efterfølgende blevet sat på plads. Det er derfor stadig i 118 ud af 127 tilfælde forældrene, der har kørt løbet udenom de unge. Nogle kvinder oplyser, at de er blevet spurgt, men alle understreger samtidigt, at det var en ren formalitet.

Umiddelbart beviser dette studie ikke noget om pakistanske indvandrere. Men kombineres det med de studier, der er foretaget i pakistanske indvandremiljøer (Shaw, 1988, Ballard, 1990, Darr og Model, 1988), viser det sig at ægteskabsmønstrene blandt indvandrere er mindst lige så orienterede mod familie og klan, som ægteskabsmønstret i Pakistan. Det er derfor sandsynligt, at Hussains konklusioner holder for fætter-kusine ægteskaber blandt pakistanske indvandrere.

Indicie 3 – Norske unge indvandrere vil ikke giftes med en fætter eller en fra hjemlandet. Især pigerne vil helst giftes med en person, der er opvokset i Europa.

Den norske forsker Anja Bredal (Bredal, 1998 og Bredal, 1999) har gennemført flere analyser af arrangerede ægteskaber. Hendes egen undersøgelse er baseret på 16 omfattende kvalitative interviews og oplysninger fra krisecentre. Hun konkluderer ud fra sine interviews, at der er to områder, hvor de unge og deres forældre særligt har interessenmodsatninger og derfor konflikter. Det ene er netop fætter-kusine ægteskaber og det andet, som er nært knyttet til det første, er spørgsmålet om ægtefæller fra hjemlandet. Bredal anfører også, at en af grundene til at ægtefæller findes i familien, er at indvandrene som regel ikke længere har deres oprindelige brede sociale netværk i oprindelseslandet. Forældrene forestiller sig, ifølge deres børn, at de ved at hente en ægtefælle fra familien i oprindelseslandet i højere grad kan kontrollere den unge.

Bredals undersøgelser viser at de unge, hvis de selv kunne vælge, typisk vil foretrække en person, der som de selv er opvokset i et vestligt land. Det gælder især pigerne. De unge foretrækker ikke overraskende mennesker, der har nogenlunde samme erfaringer og værdier som de selv. Man kan simpelthen bedre forstå og respekterer hinanden, når man er vokset op i det samme samfund.

Bredals analyse af oplysninger fra krisecentre viser, at tvang forekommer i alle større indvandrer grupper. Det er ikke et specielt tyrkisk eller pakistansk problem. Bredal anfører også, at der er god grund til at antage, at der findes et mørketal af tvangsægteskaber, som ikke når til krisecentrenes kendskab.

I Bredal, 1999 har hun sammenfattet den eksisterende nordiske forskning, der med et par undtagelser, der kommenteres nedenfor, ligger på linje med den anden forskning, der er fremlagt i dette notat. Blandt andet er det et gennemgående træk i de studier, hvor spørgsmålet om fætter-kusine ægteskaber indgås, at disse ægteskaber indgås under et betydeligt pres fra familien i hjemlandet. De studier der er markeret med * er kun læst i Bredals referat:

- Et studie (Bajaj og Søby Laursen, 1988), gennemført i 1982 med kvalitative interview af 60 voksne pakistanske kvinder i Danmark samt 11 unge, viser at ægteskaber i høj grad indgås med slægtninge eller indenfor klanen. 15 gift med deres fætter, 13 med deres granfætter, 18 er gift med slægtninge længere ude men indenfor "biraderien" og endelig er 15 gift udenfor slægten. Af de sidste 15 kvinder er det dog kun 4, der er gift til helt fremmede familier. Det giver en andel af fætter-kusine ægteskaber på 46,6%. Bajaj og Søby Laursen udspurgt 35 kvinder nærmere ud om deres ægteskab. Det er kun i tre, muligvis fem, tilfælde, at kvinden selv har foretaget valget eller haft meget betydelig indflydelse og hvor der samtidigt er valgt på tværs af familiens ønsker. I tre af disse tilfælde har det været muligt at få en større indflydelse fordi kvindens mor var enke og ikke i stand til at afholde kostbart arrangeret bryllup. Bajaj og Søby Laursen konkluderer: "Det er næppe urimeligt at konkludere, at familiernes præferencer først og fremmest ligger indenfor den nærmeste familie, og dernæst i forældrenes fætre/kusine familier". Dette gamle studie er i øvrigt præget af en forventning om at fætter-kusine ægteskaber vil falde med tid. En forventning, der ikke har holdt stik.
- Et andet dansk studie (Necf, 1996*) med 594 respondenter af tyrkisk oprindelse i alderen 18-24 år suppleret af 20 kvalitative interviews, viser bl.a. at 40% af pigerne foretrækker en partner, der er opvokset i et vestligt land.
- Et tredje studie (Mørck, 1996*) viser at mange indvandrere er optaget af at transnationale ægteskaber ikke fungerer godt på grund af afstanden mellem parterne og at flere ønsker sig at gifte sig med en anden "bindestregsdansker". Dette studie er gennemført blandt unge, der er aktive i indvandreorganisationer.
- Et svensk studie (Yazgan, 1984*) ser på forskellen mellem unge med baggrund fra tyrkiske byer og med landbrugsbaggrund. Hun har interviewet 39 drenge i alderen 13-16 år og deres fædre og 30 piger med samme alder som drengene. Det er markant, at især pigerne med landsbybaggrund og drengene med bybaggrund markerer den største interesse i at få en partner, der er opvokset i Sverige. Hertil kommer som et ret enestående stykke forskning en udspørgen af de tyrkiske fædre. De er kritiske overfor de transnationale ægteskaber, som de mener ofte ender galt efter kort tid. Der er en interessant iagttagelse, der peger i retning af at et forbud mod fætter-kusine ægteskaber kan have opbakning blandt forældrene og dermed være selvhåndhævende.
- Et andet svensk studie (Similäs, 1987) viser at arrangerede ægteskaber er udbredt blandt tyrkere og at en tredjedel er gift med en slægtning.
- En tredje svensk studie (Engelbrektsen, 1995*) når frem til at andelen af fætter-kusine ægteskaber øger blandt tyrkere. Det er det eneste studie, hvor dette direkte er undersøgt. Dette studie viser også en væsentlig forskel mellem pigers og drenges præferencer, hvor pigerne er mest interesseret i en ægtefælle opvokset i Sverige, mens drengene er mere indstillet på en ægtefælle fra Tyrkiet.
- Et fjerde studie (Berg, 1994*) fra Sverige, viser at langt de fleste tyrkiske ægteskaber er arrangerede med parter fra familien eller den nærmest omgangskreds. Tre par ud af 26 i dette studie har valgt ægtefæller opvokset i Sverige, og i alle tre tilfælde havde forældrene ikke stor indflydelse. I de tre tilfælde kom forældrene fra byområder i Tyrkiet. Denne andel selvvalgere er på linje med det andre forskere har fundet. Denne undersøgelse viser også, ifølge Bredal, den interessante efterrationalisering unge indvandrere udøver, hvor de på én gang kan få deres ægteskab til at fremstå som valg og samtidigt som en "ubønhørlig logisk automatikk."

- Et femte svensk (Akpınar, 1998*) studie undersøger femten fraskilte tyrkiske kvinder. Det giver i sagens natur en anderledes barsk indgang til problematikken. Konklusionen er, at ægteskaber bruges som udvandringsstrategi både af familier og af enkeltindivider. Undersøgelsen afslører også, at der indgås en del ægteskaber, hvor en af parterne allerede på forhånd er indstillet på skilsmisse. En sådan strategi er imidlertid meget problematisk for kvinder, dels fordi de hurtigt bliver gravide, dels fordi det tyrkiske miljø fortsætter med sin sociale kontrol over de fraskilte kvinder. På linje med andre studier viser undersøgelsen også, at de svensk-tyrkiske kvinder, der selv finder en ægtefælle, har svært ved at gennemskue mænds interesse for dem: elsker de kvinden eller elsker de opholdstilladelsen?³³.
- To norske studier (Lorentz, 1995* og Sandrup, 1998*) viser, at unge pakistanske og tyrkiske indvandrere generelt er positive overfor arrangerede ægteskaber, men også at denne indstilling er betinget af at de unge får indflydelse og kan sige nej også adskillige gange. De samme studier viser også, at nogle af pigerne forestiller sig, at de fortsat skal være erhvervsaktive efter de er blevet gift. Der er dog også nogle piger, for hvem ægteskabet er spiller en endnu større rolle i deres fremtidsdrømme end uddannelse og job. Disse to undersøgelser er interessante, fordi de tilsyneladende viser, at de unge accepterer den ægteskabspraksis, der findes i mange indvandremiljøer. Men undersøgelserne viser også, at denne accept ofte er baseret på nogle præmisser om medbestemmelse, vetoret og forventninger til livet som gift, der i mange tilfælde ikke vil have nogen forbindelse med realiteterne. Det er også et godt spørgsmål om ikke disse studier, på linje med de studier, der viser at der er færrest konflikter mellem unge og forældre, når forældrene arrangerer ægteskaberne, i højere grad viser effekten af autoritet end de viser udtryk for et frit valg. Det er et af de klassiske resultater i socialpsykologien, at mennesker, udsat for autoriteter i et betydeligt omfang, selv ”overtager” kravet fra autoriteten og gør den til noget man selv ”frivilligt vælger”³⁴. Dette er selvsagt et yderst vanskeligt og følsomt metodisk problem³⁵. Det bør også nævnes, at under alle omstændigheder forhindrer et forbud mod fætter-kusine ægteskaber ikke at unge, hvis de virkelig ønsker det, frit kan overlade det til forældrene at arrangere deres ægteskab på helt traditionel vis. De kan endda gøre det i mere tryk forvisning om at forældrene ikke er underlagt pres fra den nærmeste familie i hjemlandet.

Man bør desuden være opmærksom på et særligt problem ved studier af ønsker til ægtefælle i miljøer, hvor fætter-kusine ægteskaber er udbredt. Det er miljøer, hvor det er svært at få en offentlig debat og erfaringsudveksling i gang omkring ægteskaber. Det er spørgsmål, der holdes indenfor familiernes rammer. Bredal, 1999 nævner, at det blev anset som meget modigt blandt kurdere i det svenske Kurdiska riksförbundet at nogle kurdiske mænd tog initiativ til en debat om hvad der faktisk sker i familierne. En af de mest afgørende fordele ved et forbud mod fætter-kusine ægteskaber er netop at skære den mest oplagte interessefaktor væk, så indvandremiljøerne får lettere ved en åbenhjertig erfaringsudveksling, på linje med den sikkerne ifølge Ballard, 1990, har været igennem i England (se næste indicie).

³³ Dette problem med at gennemskue mænds motiver er aldeles tværkulturelt for kvinder, der sidder på en betydelig økonomisk ressource hvad enten det er en potentiel opholdstilladelse eller en solid formue.

³⁴ Se www.prisonexp.org for et fængselseksperiment, hvor selv forældrene til fange-forsøgspersonerne på forbløffende vis bare indordner sig under de andre forsøgspersoner, der optrådte som fangevogtere og ”fængselsledelsen”. Forsøget blev afbrudt efter kort tid, fordi alle forsøgspersoner levede sig så godt ind i deres overordnede eller underordnede roller at de kunne komme alvorligt til skade.

³⁵ Ved kvalitative studier er det et grundlæggende problem at der kan være forskelle mellem de folk siger, det de faktisk mener og det der ligger bag deres meninger. Man kan som forsker få næsten det resultat man vil have ved at vælge, hvad man lægger vægt på. Dette er skrevet ud fra en forhåbning om at det er lagt åbent frem hvilket niveau dette baggrundsnotat foretager sine tolkninger på.

Indicie 4 – Pakistanere, der praktiserer fætter-kusine ægteskaber fortsætter generation efter generation med familiesammenføring, mens sihker, der ikke gør, har stoppet familiesammenføringen og i stedet givet de unge reel medbestemmelse.

Den britiske forsker Roger Ballard (Ballard, 1990) kortlægger, hvordan sihker og muslimer fra to nærtliggende områder i det nordlige Pakistan og Indien klarer sig vidt forskelligt, efter at de er kommet til England og har boet der i adskillige årtier. Begge grupper har altid været og er fortsat yderst hårdtarbejdende. Begge holder fast i deres oprindelige religion og hverdagskultur, der på mange måder ligner hinanden en del. Men deres efterfølgende integration i det britiske samfund er forskellig som dag og nat. Sihkerne er en økonomisk succes, med hastig social opstigning, mens de muslimer Ballard har undersøgt stort set sidder fast på bunden af det britiske samfund. Der er de hårdt ramt af den nedtur den britiske industri har været igennem. Sihkerne har været mere mobile og er i dag aktive i andre brancher.

Ballards konklusion er, at den mest afgørende faktor, er hvordan ægteskaber indgås i de to grupper. Sihker må ikke gifte sig indenfor deres familie. De skal finde en partner udenfor familien, men indenfor kasten. Mens muslimer traditionelt gifter sig indenfor familien, typisk i fætter-kusine ægteskaber.

Det har ifølge Ballard mange konsekvenser: Muslimerne bliver boende tæt sammen. Ved et ægteskab flytter kvinden ind hos mennesker, der allerede er hendes slægtninge, mens en nygift sihk-kvinde flytter ind hos fremmede. Hun er derfor stærkt optaget af, at få sin mand overtalt til at flytte væk. Det er hovedgrunden til at sihkerne har et langt mere spredt bosætningsmønster. De muslimske kvinder ønsker i mange tilfælde kun en meget lille geografisk aktionsradius. For sihk-kvinderne er det at kunne bevæge sig rundt, derimod en nødvendighed for at kunne slippe væk fra mandens fremmede familie. Sihk-kvinder er derfor også langt mere integreret på arbejdsmarkedet end muslimske kvinder. De muslimske familier får også væsentligt flere børn end sihkerne. Effekterne er endnu mere dramatiske for børnene. Hvor sihk-børn, fordi de bor ret spredt, leger med britiske børn, lærer de hurtigt et perfekt engelsk, mens muslimske børn kun sjældent leger udenfor deres gruppe. Mange børn, får i modsætning til deres fædre og bedstefædre, derfor slet ikke lært engelsk.

Ægteskabsstrategierne i de to grupper afviger markant. Ethvert sihk-ægteskab er arrangeret uden forhåndstilsagn eller forpligtelser overfor familie eller klan. Valget er i hvert enkelt tilfælde åbent. I begyndelsen valgte sihkerne at finde ægtefæller til deres børn i Punjab, hvor de kom fra. Typisk fandt man en partner i en nærtliggende landsby. Men i dag arrangeres stort set alle ægteskaber med sihker i England eller andre europæiske lande.

Ballard gennemgår detaljeret, hvordan sihkerne omlagde deres ægteskabsstrategi. I første omgang mente sihk-forældre med sønner, at sihk-kvinder i England var lovligt præget af engelske værdier. De var mindre pligttopfyldende og lydige end piger fra Punjab. Derfor importerede man brude fra Punjab, typisk fra nabolandsbyer. Samtidigt med denne import af brude, valgte enkelte unge sihk-mænd, at gifte sig med engelske piger. Det var forhold, som ofte blev accepteret af forældrene, fordi de ikke havde forhåndsforsikringer til at arrangere ægteskabet med en bestemt person eller personkreds. Dermed opstod der et overskud af engelske sihk-kvinder på ægteskabsmarkedet. Hvis de skulle afsættes til sihk-mænd i England krævede det typisk en betydelig medgift. Derimod kunne en bruddom fra Punjab fås uden medgift, fordi der fulgte en opholdstilladelse med ægteskabet.

Men det viste sig hurtigt, at sihk-kvinderne havde svært ved at få et ægteskab til at fungere med, hvad de følte, var en usofistikeret mand fra Punjab. Mændene fra Punjab havde det heller ikke let med deres "frigjorte" koner. Til at begynde med gik det lidt bedre i det ægteskaber, hvor det var kvinden, der kom

fra Punjab. Det traditionelle sihk kønshierarki var i hvert fald ikke truet. Men også disse ægteskaber viste sig problematiske, fordi forskellene var meget store.

Disse dårlige erfaringer medførte, at både mænd og kvinder og deres forældre opgav importen af ægtefæller. I dag gifter sihkerne sig med sihker fra England eller andre vestlige lande.

Forældrene får stadig tilbud fra Punjab og er fristet af dem, fordi de kan slippe for medgift. Men de unge er uden undtagelse stærkt imod disse ægteskaber. De unge tager og vinder i næsten alle tilfælde konflikten med deres forældre. Ballard understreger, at de unge netop tør og vinder konflikten, fordi de ved, at deres forældre ikke er bundet af forhåndsforpligtelser overfor familie eller klan.

De muslimske ægteskaber er derimod blevet ved at med at foregå ved at hente ægtefæller i Pakistan. Ballard konkluderer, at de muslimske ægteskaber er ligeså dårligt fungerende og konfliktfyldte, som de ægteskaber sihkerne indgik med parter fra oprindelsesområdet. Men muslimerne bliver ved, hvor sihkerne har omlagt deres ægteskabsstrategier.

Grunden er enkel. Den eneste måde at få opholdstilladelse i England er via ægteskab. Derfor minder familien i oprindelseslandet konstant familien i England om sine forpligtelser. De, som har været heldige, at komme til England, skal gøre hvad de kan for at hjælpe familien derhjemme. Hvis de nægter, er de onde og egoistiske. Familien i oprindelseslandet gør så, hvad de kan for at sværte familien i Englands ry og rygte.

Enkelte familier er dog begyndt, på kulturelt nogenlunde passende vis, at smyge sig udenom forpligtelserne fra hjemlandet, ved at gifte deres børn med fætre og kusiner i England. Men resten bliver gift med en familiesammenføring. Hvis de unge tager en konflikt, tager de en konflikt med forældre, der i modsætning til sihk-forældre, har massive forpligtelser og et tilsvarende lille forhandlingsrum.

De to samfunds grad af udadvendthed er i dag vidt forskellig. Sihkerne lever nu en global diaspora, hvor de dygtigste og mest veluddannede er åbne overfor at rejse f.eks. til USA. De færreste af dem har forbindelser til Punjab længere. Muslimerne lever stadig med blikket rettet mod Pakistan med ivrig rejseaktivitet, der er så kostbar, at den forhindrer dem i at investere i f.eks. boliger og erhverv. Enkelte har forsøgt at vende tilbage, men det er typisk gået galt, fordi de ikke længere har de rette forbindelser i Pakistans ekstremt korrupte økonomi. De mest udadvendte kigger på andre EU-lande, hvor de som britiske statsborgere, frit kan rejse og hvor, der flere steder er store pakistanske mindretal.

Ballards undersøgelse er interessant af to grunde. Før det første strækker den sig over meget lang tid, og viser hvordan en fastholdelse af det traditionelle ægteskabsmønster er en afgørende faktor i en fejlslagen integration. For det andet udgør sihkerne simpelthen en testcase på hvad der sker, når indvandrere følger et frit ægteskabsmarked. Indledningsvis opretholdes forbindelser til oprindelseslandet, men derefter sætter det frie ægteskabsmarked sig igennem. Forældrene og de unge har mulighed for at tage åbne og ærlige diskussioner med hinanden, fordi forældrene ikke er bundet af forhåndsforbindelser. Et sådant fritstillet indvandrer miljø kan netop lære af sine fejl og udvikle sig. Den enorme energi og ambition, der er i disse indvandrer miljøer, bliver dermed omsat i socialt opstigning.

Ballard understreger selv, at hans undersøgelse ikke gælder uden undtagelser. Også den muslimske pakistanske middelklasse og den meget lille og uhyre velhavende overklasse fastholder traditionelle ægteskabsmønstre.

Indicie 5 – Pakistanere har flere fætter-kusine ægteskaber end tyrkere og højere andel af arrangerede ægteskaber i Danmark.

Den eneste danske kvantitative undersøgelse af indvandreres ægteskabers ligger helt tilbage fra 1989 (Just Jeppesen, 1989). I alt 454 unge indvandrere med jugoslavisk, pakistansk eller tyrkisk baggrund og som enten er forlovet, gift eller samlevende er blevet interviewet. De blev blandt andet stillet spørgsmålene: ”Fandt du selv din ægtefælle/forlovede, eller var det forældre, som arrangerede det?” Alle med jugoslavisk baggrund havde selv fundet deres partner, mens 22% med tyrkisk baggrund og 56% med pakistansk baggrund oplyser, at ”forældrene arrangerede det”. Disse tal skal sammen holdes med at 8% af de unge med jugoslavisk baggrund oplyser at deres partner er en af forældrenes bekendte eller en slægtning. Det tilsvarende tal for unge med tyrkisk baggrund er 56% og for unge med pakistansk baggrund er tallet hele 77%. Desværre skelner undersøgelsen ikke mellem egentlige slægtninge og så bekendte³⁶.

Tendensen i denne undersøgelse er altså den samme, som i de øvrige undersøgelser. Jo flere arrangerede ægteskaber, jo flere indgifte er der. Men alligevel er *omfanget* af arrangerede ægteskaber særdeles overraskende lavt. Det er virkelig enestående, at hele 44% af de unge med pakistanske baggrund selv skulle have fundet deres partner og ganske overraskende, at 78% af de unge med tyrkisk baggrund har det. Det tilsvarende tal i Hussains undersøgelse (Hussain, 1999) blandt pakistanere i Pakistan er 2%. Hos Shaws pakistanere (Shaw, 1988) i England har 12% af de gifte og forlovede selv fundet deres partner. Hos Bajaj og Søby-Laursen 1988, har 9-15% selv fundet deres partner.

Det er ikke mindre mystisk, at 44% oplyser selv at have fundet en partner samtidigt med, at hele 77% af ægtefællerne kommer fra familien og familiens bekendte. Der må derfor i Just Jeppesens undersøgelse logisk være et pænt antal selvfundne og frivillige fætter-kusine ægteskaber. Hos Hussain, Shaw og Bajaj og Søby Laursen³⁷ *tilsammen* optræder, der siger og skriver ét sådant ægteskab.

I Bredal, 1999 er der flere referencer til studier blandt tyrkiske indvandrere, der også antyder højere andele af arrangerede ægteskaber end den Just Jeppesen når frem til.

Hvis Just Jeppesens tal holder er der virkelig tale om et enestående nybrud blandt dansk-pakistanere, i retning af at folk i løbet af meget kort tid omlægger ægteskabspraksis væk fra forældrenes kontrol, men sjovt nok samtidigt fastholder det samme partnervalg i retning af fætre/kusiner, som er fundet i andre undersøgelser.

Der er dog også den mulighed, at undersøgelsens tal for andelen af selvfundne ægtefæller *ikke er pålideligt*. Når man stiller interviewpersoner overfor valget: ”Fandt du selv din ægtefælle/forlovede, eller var det forældre, som arrangerede det?” er det højst tænkeligt, at hvis ens forældre f.eks. formelt har åbnet for tilsagn (som det er sket for mange i Hussains undersøgelse), så er det svært at svare at ”forældrene arrangerede det”, mens man godt kan svare ”at man selv har fundet”. Hvis interviews om dette emne skal være pålidelige, skal der spørges med væsentligt flere nuancer. En anden fejlmulighed er

³⁶ I undersøgelsen anføres det ”En del har svaret, at de er gift med fætter eller kusine. Disse svar kan imidlertid ikke tages for pålydende, idet betegnelsen bror, søster, kusine, onkel osv. ikke kun bruges om reelle slægtninge, men også om bekendte.” Der er her tale om en beklagelig og fejlagtig overbetoning af metodiske problemer. Alle øvrige undersøgelser har ikke haft problemer med at kortlægge de faktiske slægtsrelationer. Derfor giver undersøgelsen desværre heller ikke mulighed for at undersøge sammenhængen mellem fætter-kusine ægteskaber og familiesammenføring.

³⁷ Det skal understreges, at Bajaj og Søby Laursen ganske enkelt ikke rejser spørgsmålet om kvinderne har valgt deres fætter. De diskuterer kun kvindens medindflydelse og selvvalg ved valg ægtemand udenfor familien.

efterrationalisering. Mange af de adspurgte er gift og måske tilbøjelige til efterfølgende at efterrationalisere deres egen rolle i indgåelsen af ægteskabet større end den egentlig har været³⁸. En tredje fejlmulighed kan være sprogproblemer. Interviewene er afviklet på dansk, som en 15-30% har større eller mindre problemer med at begå sig på. Denne fejlkilde er dog næppe ret stor. Det er kun dette ene tal: andelen af selvfundne ægtefæller, der virkeligt er afvigende fra de tal, der er fremkommet i andre undersøgelser. Se i øvrigt Bredal, 1999 for yderligere kritik af Just Jeppesens studie.

Just Jeppesens undersøgelse viser på linje med andre undersøgelser, at langt de fleste ægteskaber, herunder også fætter-kusine ægteskaber indgås uden synlige konflikter mellem den unge og forældrene. Ca. 20% har haft konflikter, heraf oplyser ca. halvdelen, at de har haft store konflikter med deres forældre. Det tal ligger på linje med Shaws undersøgelse, mens under 3% har haft konflikter i Hussains undersøgelse.

Indicie 6 – Fætter-kusine ægteskaber øger i omfang i Belgien og er tæt knyttet til indvandring.

Den belgiske forsker Georges Reniers (Reniers, 2001) har gennemført survey undersøgelser af 5.631 marokkanere og 6.519 tyrkere i Belgien. Hans undersøgelse dokumenterer, at "consanguineous"³⁹ marriages are often cross-border marriages and thus intimately linked to the facilitation of new migrants". Mere end 80% af alle fætter-kusine ægteskaber i hans undersøgelse leder til indvandring, hvorimod kun 21% af de marokkanske ægteskaberne med en person udenfor familien og familiens vennekreds medfører indvandring. Hans analyse påviser hvordan andelen af fætter-kusine ægteskaber stiger blandt indvandrere i forhold til hjemlandet (se indicie 7). Andelen af fætter-kusine ægteskaber stiger fra generation til generation, især blandt de dårligst stillede indvandrere. Han er skeptisk overfor kulturforklaringer og argumentere for, at "rigid rules for preferential marriage partners do not exist". I stedet er han specielt opmærksom på de økonomiske aspekter af familiesammenføring og opholdstilladelse. "For someone living in Turkey or Morocco, marriage with the daughter or son of an emigrant thus has the added value of acquisition of a residence permit. This new economic rationale in partner selection is reflected in the sometimes staggering amount of the dowry or dowry where marriage facilities" og fortsætter "family members in the country of origin are in a better position than strangers to exert pressure to marry one of their children to a potential partner in Europe".

Reniers kan spore tendenser blandt marokkanere, til at fætter-kusine ægteskaberne aftager blandt de højest uddannede indvandrere. Han opstiller på den baggrund den tese, uden dog at fremlægge egentlig dokumentation, at fætter-kusine ægteskaber vil forsvinde eller blive til et marginalt fænomen i tredje, fjerde og femte generation. En anden tolkning er ifølge Reniers, at fremover vil indvandremiljøerne blive splittet mellem en velintegreret del, hvor fætter-kusine ægteskaberne forsvinder, og en ikke-integreret del, hvor de fortsætter. Hans teser finder faktisk støtte, uden at Reniers selv nævner det, blandt algiere og marokkanere i Frankrig (se tabel 3), der udgør de eneste *samlede* indvandregrupper i Europa med et decideret fald i andelen af fætter-kusine ægteskaber. Årsagerne hertil er ikke undersøgt, men det er nærliggende at forestille sig, at det må have spillet en væsentlig rolle, at indvandrene i forvejen har mestret fransk og muligvis endda er gået på franske skoler i udvandringslandene. Det er

³⁸ Det skal dog understreges, at netop denne efterrationaliseringseffekt ikke optræder i Hussains undersøgelse. Her optræder til gengæld én anden effekt. De færreste interviewede kvinder mener at spørgsmålet om medgift har spillet en større rolle ved netop deres ægteskab. Men når de samme kvinder sidder i en fokusgruppe og bliver bedt om at udtale sig om ægteskabspraksis i deres område, så er de anderledes åbne overfor at penge spiller en betydelig rolle (Hussain, 1999)

³⁹ Fagtermen for ægteskaber mellem granfætter-grankusine eller genetisk tættere beslægtede.

ikke umiddelbart erfaringer, der kan overføres til andre lande end netop Frankrig og den fransktalende dele nabolande som Belgien.

Indicie 7 – Andelen af fætter-kusine ægteskaber stiger blandt indvandrere i forhold til hjemlandet, hvor det burde gå den modsatte vej.

Umiddelbart ”burde” fætter-kusine ægteskaber falde blandt indvandrere. Denne type ægteskaber er – i hvert fald i de oprindelseslande, danske indvandrere kommer fra - dybt integreret i en traditionel klanorienteret kultur, typisk baseret på landbrug. Men indvandrerne lever nu i samfund, hvor hverken klan eller landbrug spiller en nævneværdig rolle for langt hovedparten af indbyggerne og deres kultur. Tværtimod er moderne samfund baseret på, at det enkelte individ kan uddanne sig og bryde ud af sine vante levekår (Reniers, 2001).

Men tilsyneladende har traditionen med fætter-kusine ægteskaber bidt sig meget grundigt fast. Hvis man ser på de undersøgelser, der er lavet af spørgsmålet, viser *de at andelen af fætter-kusine ægteskaber i de fleste tilfælde er højere end i oprindelseslandet*. Hertil kommer undersøgelser der direkte dokumenterer, at andelen af fætter-kusine ægteskaber blandt indvandrere stiger *over tid og over generationer*.

Der er tale om undersøgelser med vidt forskellig metodik og omfang, mens resultaterne er forholdsvist entydige.

Der er ikke tale om et kontroversiel resultat i forhold til den hidtidige forskningen på området. Andre når frem til den samme konklusion (Bittles, 2001, Reniers, 2001 der begge indeholder yderligere referencer).

I tabel 4 er opstillet de undersøgelser, der findes af forekomsten af fætter-kusine ægteskaber blandt indvandrere. Der findes otte studier, der dokumenterer eller indikerer vækst i andelen af fætter-kusine ægteskaber og der findes en ældre undersøgelser, der viser uændret andel og to, der viser et fald i andelen af fætter-kusine ægteskaber.

Det er vigtigt at understrege, at flere af undersøgelserne er små og samtidigt gennemført i områder, hvor integrationen er slået fejl. Men disse undersøgelser er alligevel relevante. Antag som et tankeeksperiment, at 50% af indvandrerne lod deres børn frit vælge ægtefælle, mens 50% så vidt muligt fastholdt fætter-kusine ægteskaber. I den situation ville den samlede andel af fætter-kusine ægteskaber falde kraftigt – men det gør ikke problemet mindre for de unge i den halvdel, der stadig praktiserer arrangerede ægteskaber.

Tabel 4. Forekomsten af fætter-kusine ægteskaber blandt indvandrere	Andel af fætter-kusine-ægteskaber	Andel af indgiftede sammenlignet med tilsvarende studier i oprindelseslandet ⁴⁰	Konklusion i forhold til tesen om stigning:
100 fødende pakistanske kvinder i Bradford, England (Darr og Modell, 1988)	70%	Næsthøjeste af 22 studier	Dokumentation for kraftig stigning i indgiftning fra generation til generation. I bedsteforældre-generationen var 42% gift med deres fætter eller granfætter og ca

⁴⁰ Sammenligningen er, hvor det har været muligt, foretaget ud fra den såkaldt ”coefficient of inbreeding”, der er en samlet genetisk fagterm, der sammenvæger ægteskaber mellem fætre-kusiner, granfætre og grankusiner osv

			27% var gift udenfor den kulturelt foreskrevne biraderi. I forældregenerationen er kun 17% gift udenfor biraderien.
Alle pakistanske ægteskaber i Norge (Stoltenberg, 1997) og (Bredal, 1999)	39,4% eller ca 55%	9ende højeste af 22 studier – eller 6te højeste af 22 studier	Tyder på stigning i f t oprindelsesland. Det høje tal er baseret på oplysninger i Bredal, 1999, der har fået dem som personlig kommunikation af Stoltenberg, der oplyser at der så er korrigeret for underrapportering
260 fødende pakistanske kvinder i Birmingham, England (Honeyman et al, 1987)	46,9% excl granfætre-grankusine	14ende højeste af 22 studier	Antyder alligevel stigning i f t oprindelsesland, da granfætre og grankusine ikke er medtaget.
En gruppe pakistanere i Oxford, England (49 enten gennemførte ægteskaber eller under arrangement. Blandt unge anden generationsindvandrere (Shaw, 1988)	78%	Højeste af 22 studier – men en væsentlig del er med fætre/kusine, der er påsat i England. Lidt over halvdelen af ægteskaberne udløser familiesammenføring.	Tyder på stigning i f t oprindelsesland – men også på at fætre/kusine i England kan erstatte familiesammenføring.
60 gifte pakistanske kvinder i Danmark (Bajaj og Søby Laursen, 1988)	47%	13ende højeste af 22 studier	Tyder på uændret andel. Studiet er gennemført i 1982 og omhandler dermed den første gæstearbejder generation.
5631 marokkanere i surveystudie fra Belgien (Reniers, 2001).	36%	Højere end Marokko's 29%.	Dokumenterer stigning. Reniers påviser at andelen af fætter-kusine ægteskaber stiger fra 32% til 46% fra den første generation af gifte indvandrere til anden generation.
6519 tyrkere i surveystudie fra Belgien (Reniers, 2001)	34%	Højere end de 23% Reniers anfører som gennemsnit i Tyrkiet. Højeste andel fundet i 19 studier.	Dokumenterer stigning. Reniers påviser at andelen af fætter-kusine ægteskaber stiger fra 31% til 34% fra den første generation af gifte indvandrere til anden generation.
Marokkanere i Frankrig (Tribalat, 1992 ⁴¹) Surveystudie 13.000 indvandrere deltager i alt	7-8%	Sammenlignes med personer, der var gift ved indvandring. Her er andelen ca. 28%	Dokumenterer fald
Algiere i Frankrig (Tribalat, 1992) Surveystudie 13.000 indvandrere deltager i alt	11-12%	Sammenlignes med personer, der var gift ved indvandring. Her er andelen ca. 25%	Dokumenterer fald
Tyrkere i Frankrig (Tribalat) 13.000 indvandrere deltager i alt	33%	Sammenlignes med personer, der var fætter-kusine gift ved indvandring. Ca. 24%. Det næsthøjeste af 19 studier.	Dokumenterer stigning i forhold til oprindelsesland. Tribalat dokumenterer stigningen blandt tyrkere yderligere. Af ægteskaber blandt tyrkere, der blev indgået før 1975, var andelen af fætter-kusine ægteskaber 16%. I perioden 1975-1984 stiger den til 26% og for ægteskaber indgået efter 1985 er andelen oppe på ca. 33%.
400 fødende libanesiske kvinder i New South	35,8%	Højeste af 5 studier	Tyder på stigning i f t oprindelsesland

⁴¹ Bemærk: alle data fra Tribalat, 1992 er angivet som gennemsnit af data for mænd og kvinder.

Wales, Australien (de Costa, 1988)			
---------------------------------------	--	--	--

Udover de nævnte tal anfører Similä, 1987 at blandt de gifte tyrkere i Stockholm i 1984 oplyste en tredjedel at de var gift med en slægtning. Det præcise tal er desværre ikke oplyst i undersøgelsen, men det er tilsyneladende helt på linje med Tribalats og Reniers tal ovenfor.

Blandt marokkanere og algierer i Frankrig og blandt de bedst uddannede marokkanere i Belgien, optræder der fald i andelen af fætter-kusine ægteskaber. Der er tale om de eneste dokumenterede eksempler på at ægteskabspraksis for alvor ændrer sig. Det hører med, at der her er tale om indvandregrupper, der har særlige sproglige og kulturelle forudsætninger for at begå sig i deres nye land. Men under alle omstændigheder vil det være uhyre interessant at undersøge disse grupper nærmere, fordi de er i gang med en ret enestående kulturel forandringsproces.

Det skal understreges, at disse undersøgelser med undtagelse af Reniers, 2001 og Shaw, 1988, ikke samtidigt kigger på familiesammenføringer.

Indicie 8 – Den lave alder på kusinebrude antyder tvang

Brudens typisk meget lave alder er et af de mest karakteristiske træk ved fætter-kusine ægteskaber (se nedenfor). Faktisk er pigerne ofte så unge, at de kniber for dem at blive hurtigt gravide. Der går typisk lidt længere tid med at få det første barn end i andre ægteskaber⁴².

Den lave alder er et klart indicie på tvang. I samfund, hvor kvinder nyder en vis retsbeskyttelse og har selvstændige økonomiske muligheder, udnytter de muligheden for at vente med at gifte sig og få børn. En sådan venteperiode giver muligheder for at overveje en række mænd og dermed have et rimeligt udvalg og erfaring at træffe sin beslutning udfra (Miller og Tod, 1998 og Miller, 2000). Det er et generelt resultat fra beslutningsteori, at *hvis* man har mulighed for at vente og blive klogere forud for en alvorlig og vanskelig omgørbar beslutning, så bør man tage sig god tid (Dixit og Pindyck, 1994)⁴³.

Derimod er den lave giftealder logisk, hvis der er tale om et ægteskab forældre beslutter hen over hovedet på den unge. Forældrene ved i god tid, hvem det trækker hen ad. De undersøger ved fætter-kusine ægteskaber kun et yderst overskueligt antal kandidater. Der er ingen gode grunde til at vente. Det øger kun risikoen for, at pigen bliver selvstændig eller mister sin dyd ved et uheld.

Der findes samfund, hvor der ikke er familiær tvang involveret i ægteskaber, men hvor kvinder alligevel gifter sig og får børn meget tidligt. Det er typisk samfund, hvor kvinden kun kan blive beskyttet ved at knytte forbindelse til et passende antal mænd (Hrdy, 1999 og Hrdy, 2000)⁴⁴. Denne strategi optræder i mange jæger-samler samfund, hvor de efterfølgende skilsmissetal er enorme. Ingen af disse erfaringer er relevante at overføre på et moderne samfund, udover måske som forklaring på hvorfor kvinder i

⁴² Bittles, 1994 og Bittles, 2001.

⁴³ Det er i denne sammenhæng ligegyldigt om det handler om et ægteskab eller en udvidelse af et kraftværk.

⁴⁴ Den amerikanske feminist og antropolog Sarah Blaffer Hrdy har formuleret begrebet ”det optimale antal fædre”. Det er i samfund med høj dødelighed (eller risiko for fængsling) blandt mænd alt for risikabelt for en kvinde, kun at satse på en mand. Det er klogest for hende at satse på flere mænd. En grundig demografisk undersøgelse blandt Ache-indianere i Sydamerika viser, at det optimale antal fædre der er to. Det giver den bedste overlevelse blandt børnene. Hrdy mener, at traditionen med gudfædre er en sidste rest af denne tradition. De lover at træde beskyttende til, hvis nogen træder enken og hendes børn for nær.

ghettoer i USA, hvor mænd har høj dødelighed og/eller fængslingsrisiko, ofte satser på flere mænd (Hrdy, 1999).

Indicie 8 – På frie ægteskabsmarkeder er der meget få fætter-kusine ægteskaber og dét er en god norm for de involverede menneskelige følelser.

Andelen af fætter-kusine ægteskaber er meget lav i moderne samfund med retsbeskyttelse af det enkelte individ og udbredte velfærdsordninger⁴⁵. Det er samtidigt samfund, hvor familien spiller en forholdsvis lille rolle i unges partnervalg. Når andelen af fætter-kusine ægteskaber er så lav, er det ikke udtryk for en kulturelt indoktrineret individualisme, men for alment menneskelige præferencer for romantisk kærlighed.

Et af de hyppigste argumenter mod at gribe ind overfor en kulturel praksis, er at man ikke kan tillade os at presse vores værdier ned over hovedet på andre. Der er endog meget prominente forskere, der mener at romantisk kærlighed, ja endog forelskelse, er en moderne vesterlandsk ide, som store dele af verden ikke har taget til sig.

Som det allerførste eksempel på side 2 i sin store lærebog *Sociology* (3. udgave) spørger den prominente sociolog Anthony Giddens (Giddens, 1997) læseren ”Have you ever been in love?” og fortsætter ”Falling in love is not an experience most people across the world have..... The idea of romantic love did *not* become widespread until fairly recently in our society and has never even existed in most other cultures”. Giddens anfører en enkelt kilde for disse oplysninger, nemlig middelalderhistorikeren John Boswell.

Hvis man har en sådan opfattelse, virker et forbud mod fætter-kusine ægteskaber, let som et kulturelt overgreb. Måske indgås disse ægteskaber i en kultur, hvor personerne ikke kender til romantisk kærlighed eller måske endda forelskelse.

Giddens synspunkt, at forelskelse og kærlighed er en vesterlandsk opfindelse, er imidlertid renskuret nonsens. Det svarer til præcist til, at en lærebog i astronomi begynder med at fastslå at jorden er flad, fordi det kan enhver jo se ved at kigge ud af vinduet.

To antropologer William Jankowiak og Edward Fischer (Jankowiak og Fischer, 1992) har – i modsætning til Giddens og Boswell, der kigger på én kultur og derfra lystigt tolker til resten af verden – systematisk undersøgt forekomsten af kærlighed på tværs af 168 kulturer. De opstiller fire kriterier for forekomsten af romantisk kærlighed: findes der kærlighedssange, er der par, der løber væk for at få hinanden på tværs af forældrenes ønsker, er der informanter, der oplyser, at de længes efter en bestemt elsket person og er der folkløse om romantiske forbindelser. De fandt, at i 88,5% af de undersøgte kulturer optrådte disse manifestationer af kærlighed. Forskere havde derudover en stærk mistanke om, at det var utilstrækkelige antropologiske data, fremfor fraværet af romantisk kærlighed, der var sagen i de sidste 11,5% af kulturerne. Jankowiak og Fisher skelner skarpt mellem romantisk kærlighed og det de omtaler som ”companionship” kærlighed, der opstår i mange forhold efter nogen tid.

---

⁴⁵ se www.consang.net

Et andet meget stort studie (Buss et al, 1990), hvor personer i 37 forskellige kulturer er blevet spurgt om kærlighed er ønskværdig i et ægteskab. Kærlighed og gensidig tiltrækning blev vurderet som den aller mest ønskværdige ting i et ægteskab af respondenterne i samtlige kulturer.

Så forelskelse og romantisk kærlighed er efter alt at dømme helt universelle menneskelige følelser på samme måde som sult, smerte og skadefryd. Givet de rette omstændigheder, så optræder disse følelser.

Der kan være forskel på hvordan samfund kulturelt omgås disse følelser. I nogen samfund, som det danske, lægger man enorm vægt på romantik, måske så meget, at der nærmest er et tabu mod at forholde sig til de mange andre overvejelser og følelser, der også er involveret i pardannelse og ægteskaber.

I andre kulturer propagerer forældre og ældre kraftigt imod romantisk kærlighed og fremhæver i stedet ”companionship” kærlighed, der må vokse frem, når de unge er blevet gift. Denne propaganda følger logisk af, at romantisk kærlighed er en trussel mod de ældres magtposition og dertil hørende privilegier, som f.eks. at blive vartet op af svigerdatteren. Ganske megen kultur er såmænd ikke andet end regulær propaganda for bestemte interesser, hvad enten det er ældres interesser overfor unge, mænds overfor kvinder, troende overfor knapt så troende osv. Propaganda fænomenet viser sig blandt andet ved, at der kan være betydelig forskel på det folk siger i offentlige sammenhænge, hvor de kan påvirke andre eller selv blive udsat for sanktioner, og det de siger og gør i private sammenhænge (Cronk, 1999).

I mange indvandre samfund er der en enorm folkelig dyrkelse af romantisk kærlighed. At påstå at det er et ukendt fænomen kræver at man overser f.eks. en gigantisk underholdningsindustri, der spænder fra Tyrkiet til Indien, der ikke dyrker andet end forelskelse og romantik på film, musik, plakater osv. Standardhistorien er et forelsket par, der ikke kan få hinanden på grund af pres fra familien.

Der er kort sagt ingen som helst tegn på, at samfund med arrangerede ægteskaber ikke kender til eller ikke dyrker (eller frygter!) forelskelser, frit partnervalg osv. Der er heller ikke antropologiske tekster om emnet, hvor der ikke samtidigt refereres enkelthistorier om par, der vælger hinanden på tværs af familiernes ønsker og sanktioner. Der findes oprindelige samfund, hvor ægteskaber mellem beslægtede er kulturelt foreskrevet⁴⁶, men hvor forældrene spiller en noget tilbagetrukket rolle. Men i disse samfund, der er ret indgifte i forvejen, kan folk være beslægtet på et utal af måder med hinanden. Det benytter man til at manipulere slægtsbegreberne, så man udvider antallet af mulige kandidater ganske betydeligt, så man kan lægge an på dem, man er mest tiltrukket af (Cronk, 1999).

Indicie 10 – Der er for mange fætre i forhold til granfætre i de fleste fætter-kusine ægteskaber til, at folk selv kan have valgt.

Der er en karakteristisk forskel mellem samfund med frit partnervalg og i samfund med arrangerede ægteskaber. I samfund med frit partnervalg, som det moderne Norge, optræder forholdet mellem fætter-kusineægteskaber og granfætter-grankusine ægteskaber som omkring 1 til 6⁴⁷. Mennesker har

---

⁴⁶ I disse samfund er det typisk foretrukket at gifte sig med de såkaldt kryds-kusiner, hvor man som mand må gifte sig med sin fars søsters datter eller ens farfars søsters børnebørn eller oldefars søsters oldebørn. Det vil sige at der kan være en betydelig andel af kvinderne på en boplads, der er potentielle partnere.

⁴⁷ Stoltenberg, 1997 når frem til 1 til 7, men heri indgår også ægteskaber med grangranfætre mv. Sammenholdes Stoltenbergs tal for fætter-kusine ægteskaber tallet med oplysninger på www.consang.net om en tidligere norsk

gennemsnitligt dobbelt så mange granfætre og kusiner som de har fætre og kusiner. Det vil sige, at hvis partnervalget var tilfældigt burde andelen være 1 til 2. Men i samfund med arrangerede ægteskaber, som f.eks. det pakistanske er andelen mellem fætter-kusine og granfætter-grankusine ægteskaber nærmest den omvendt. Blandt pakistanere er andelen typisk 3 eller flere fætter-kusine ægteskaber for hver granfætter-grankusine ægteskab (Bittles, 1994 og Stoltenberg, 1997). Blandt palæstinesere er der omtrent lige mange fætter-kusine og granfætter-grankusine ægteskaber (Pedersen et al, 2001).

En mulig forklaring på at mennesker under frit partnervalg *fravælger* deres fætre eller kusiner, på trods af at de ofte omgås disse mennesker meget, kan være den såkaldte Westermarck effekt, der stammer helt tilbage fra bogen "History of Human Marriage" fra 1891. Heri argumenterer Westermarck for, at børn, der er opvokset sammen eller har tilbragt meget tid sammen som små, vil have en instinktiv aversion imod en seksuel forbindelse. Bredal, 1998 citerer en af sine norske informanter for at det at gifte sig med sin fætter vil være "som å gifte seg med en bror!", som man kender alt for godt til at det kan være "spændende". Der er i tidens løb blevet forsket en del i Westermarck-effekten. Den er tilstede uanset kultur⁴⁸. Der findes anden forskning, der tyder på at mennesker ikke finder lugten af personer med samme vævstype (typisk deres nære familie) nær så tiltrækkende som lugten af personer med en anden vævstype (typisk fjern familie eller fremmede)(Wedekind et al: 1995)

Antropologen Justine McCabe har påvist, at Westermarck effekten faktisk gør sig gældende i samfund, hvor fætter-kusine ægteskaber er udbredte. Hun studerede fætter-kusine ægteskaber i 1950'erne Libanon. Hun påviser, at såkaldte parallel kusine ægteskaber, hvor manden bliver gift med sin fars *brors* datter, har en skilsmisseprocent på 13% og i gennemsnit omfatter 4,9 graviditeter. Derimod har kryds kusine ægteskaber, hvor manden bliver gift med sin fars *søsters* datter, kun en skilsmisseandel på 3% og omfatter 6,4 graviditeter. Baggrunden er formentlig, at netop parallel fætre/kusiner i mange tilfælde har boet i kortere eller længere tid i samme husstand eller geografisk tæt på hinanden. Dermed er de i højere grad blevet præget af Westermarck effekten⁴⁹.

På den baggrund er en ratio mellem fætter-kusine og granfætter-grankusine ægteskaber på 1 til 6 ikke overraskende i et samfund med frit partnervalg.

Men som nævnt er det slet ikke det mønster, man genfinder i samfund med arrangerede ægteskaber. På trods af at der er mange flere fjernere slægtninge og disse formentlig er mere tiltrækkende finder man et meget høj andel af fætter-kusine ægteskaber fremfor granfætter-grankusine ægteskaber. Denne fordeling antyder kraftigt, at der ikke kan have været tale om et frit valg.

Hvad kendetegner fætter-kusine ægteskaber – og hvordan modarbejder det integration?

---

registerundersøgelse (Magnus et al 1985) er tallet 1 til 6, når det gælder granfætre. Bruger man en anden undersøgelse når man frem til 1 til 5.

⁴⁸ Et studie af 2.769 ægteskaber blandt israelske kibbutznikker viser at kun 13 var mellem unge, der havde gået i den samme pasningsgruppe. Et studie fra Taiwan, hvor børnebrude allerede som børn, indgår i deres kommende mands familie, viser at disse ægteskaber får 30% færre børn og har en 4,5 gange så høj risiko for skilsmisse (hele 46%) som sammenlignelige ægteskaber. Hertil kommer McCabe undersøgelse omtalt ovenfor. Kilde: forelæsningsnoter på <http://www.as.ua.edu/ant/Faculty/murphy/436/436s.htm> Teoretisk er Westermarck effekten ligetil som en adaptation med henblik på at undgå incest og dermed indavl.

⁴⁹ Se foregående note for kilde.

Fætter-kusine ægteskaber er – sammenlignet med andre ægteskaber – generelt præget af (Bittles, 2001, Ballard, 1990):

- en meget lav giftealder for kvinder. Der er ingen gode grund til at vente og tilmed en risiko for, at kvinden bliver for selvstændig eller mister sin jomfrustatus.
- ingen eller kun ringe uddannelse til kvinder, fordi hendes rolle er i hjemmet. I visse miljøer får piger en uddannelse, men typisk en ikke-erhvervsrettet uddannelse, formentlig primært med det formål at øge deres værdi på ægteskabsmarkedet, også selv om dette marked kun består af få mulige fætre.
- meget høj fertilitet. Faktisk er alle de samfund, der har den allerhøjeste fertilitet, stærkt præget af fætter-kusine ægteskaber
- gennemsnitlig en lavere uddannelse for børnene, fordi der simpelthen ikke er råd til at uddanne en så stor børneflokk eller fordi man ikke ønsker, at ens børn skal udsættes for unge fra flertalsbefolkningen.
- ekstra skarp kønsadskillelse og dyrkelse af kvindes jomfrustatus. Derimod kan mange samfund godt have en dobbeltmoral for mænd, hvor førægteskabelig og i mindre omfang udenomsægteskabelig sex er acceptabel.
- en meget indadvendt orientering, herunder en håndfast afstraffelse af afvigere, der udelukkes fra familien og i visse tilfælde det samlede samfund. Alternativt kan der være mange skilsmisser.
- ghettobosætningsmønstre, hvor især kvinders geografiske aktionsradius er meget lille. Kvinderne i fætter-kusineægteskaber vil typisk bo hos eller tæt på egne slægtninge og ønsker, at dette skal fortsætte. Hvis kvinden derimod kommer udefra, er det for hende langt mere tillokkende at bo alene sammen med sin mand og børn, end at bo hos svigerfamilien.

Hertil kommer formentlig en øget andel af transnationale ægteskaber med tilhørende familiesammenføring jvf indicie 5 ovenfor. Såfremt familiesammenføringer fortsætter generation efter generation medfører det, at integrationen i betydeligt omfang begynder forfra ved hver generation.

Alle disse faktorer er tilsammen opskriften på en dårlig integration og en permanent tilværelse som ekskluderet underklasse⁵⁰. Falder alle de uheldige faktorer sammen, vil det typisk medføre børn ikke lærer hovedsproget ordentligt. De vil være dårligt uddannede og få store problemer på nutidens arbejdsmarked. De vil have en meget ringe viden om det omkringliggende samfund, så de i vid udstrækning er udelukket fra politisk og kulturel deltagelse.

Det er nogle effekter, som nogle af disse grupper f.eks. Amish-folket, klart ønsker, mens det for andre er det en utilsigtet konsekvens af ægteskabsmønstre.

Under alle omstændigheder er ægteskabsmønstret en helt central nøgle til denne dårlige integration.

Hvad kendetegner arrangerede ægteskaber udenfor familien?

Hvis ægteskaber indgås med én person udenfor familien, er den unges og forældrenes interesser pludseligt langt mere sammenfaldende. Det er stadig muligt, at forældre ønsker at deltage i udvælgelsen og være en art mægler, men de vil nu i høj grad lægge vægt på de samme ting som den unge.

---

⁵⁰ Som nævnt er det at være underklasse i majoritetssamfundet langt fra ensbetydende med at være underklasse i sit eget samfund.

Dermed være ikke sagt at alle arrangerede ægteskaber udenfor familien er godartede og indbefatter parterne frie og fulde samtykke. Der arrangeres også ægteskaber med motiver i landsby- og klanpolitik. Men den slags motiver svækkes naturligt over tid. Det gør familieband i meget mindre grad.

I andre tilfælde kan forældrene være meget stærkt optaget af at gifte især piger opad socialt. I sidstnævnte tilfælde er der gode muligheder for at kvinden og hendes forældre i et vist omfang har fælles interesser, om end det også kan bestå i at blive gift med et kikset mandligt medlem af en ”fin” familie.

Men under alle omstændigheder er disse arrangerede ægteskaber *udenfor* familien under et gevaldigt pres:

- Indvandrere mister meget ofte forbindelse til andre end familien i hjemlandet.
- Dernæst er det ægteskaber, hvor den unge alt andet lige tør protestere mere, fordi forældrene lettere kan bakke ud og fordi forældrenes interesser trods alt er tættere på den unges.
- Det betyder at information og kulturpåvirkning har en helt anden chance for at påvirke ægteskabsstrategierne – i modsætning til fætter-kusine ægteskaberne

Erfaringen er da også, at der bliver færre og færre af disse ægteskaber med familiens bekendte i hjemlandet (Reniers, 2001).

Det er muligt at få et førstehåndsindtryk af et temmelig godartet arrangeret ægteskabsmarked. Hvis man i sin Google-søgemaskiner indtaster søgeordene ”Groom Wanted” har man direkte adgang til engelsksprogede indiske kontaktannoncer, hvor familien på vegne af den unge kvinde, udbeder sig bejlere. Bortset fra det lidt fremmedartede farvevalg og navne for stjernetegn, så er de kvaliteter der udstilles og efterspørges stort set tro kopier af de kvaliteter, der udstilles og efterspørges i kontaktannoncer over hele verden. Udover ærlighed, pålidelighed, omgængelighed, skønhed, godt helbred og energi udstilles og efterspørges også uddannelse, indtjeningsevne og opnået social position. Den eneste forskel er, at unge indiske mænd med ”Green Cards” nu er så særligt socialt attraktive, at de har fået deres egen rubrik.

Dette arrangerede ægteskabsmarked er godartet, fordi forældrene og de unge stort set har sammenfaldende interesser og forældrene vil være tilbøjelige til at acceptere at deres datter bliver ved med at sige nej. Forældrene mister ikke ansigt herved, da der typisk er tale om fremmede bejlere.

Ægteskaber med en fremmed – hvad enten det er en person, den unge selv finder, eller det sker via et godartet arrangeret ægteskabsmarked - bliver er præget af (Ballard, 1990, Buss et al, 1990, Bittles, 1994, Bittles, 2001):

- Et større pres på især mændene for at præstere uddannelse, indkomst og udvise konstruktivt initiativ for simpelthen at maksimere ens ægteskabsværdi
- En højere ægteskabsalder for kvinder og dermed også et højere uddannelse for kvinder. Kvinder og deres familier vælger naturligvis ikke den første og bedste, men har interesse i at vente på den rette kandidat
- Dermed en markant tendens til færre børn, der derved får en bedre uddannelse
- Hurtig etablering af selvstændige kernefamilier, fordi kvinden langt foretrækker at bo alene med sin mand børn frem for hos mandens familie. Det svækker tendenserne til ghettoisering
- Alle dele peger i retning af en væsentlig mere udadvendt positiv interesse for det omgivende samfundet, uden at det dog forhindre man kan opretholde egne kulturelle og religiøse traditioner
- Alt dette peger i retning af en integration og social mobilitet opad

Det skal understreges, at dette er tendenser. Der vil findes undtagelser på individniveau, f.eks. velintegrerede indvandrere i fætter-kusine ægteskaber, hvor begge parter kommer fra Danmark. Det kan være en strategi en familie har benyttet sig af for at smyge sig udenom forpligtelser i forhold til familien i oprindelseslandet.

Hvis en indvandrerbefolkning foretrækker at hente ægtefæller fra hjemlandet, men udenfor familien, kan de netop benytte værdien af opholdstilladelsen til at sigte højere mod kandidater, der er ekstra gode, hvad enten det er personlighed, indkomst, uddannelse eller udseende. I stedet for at få fætteren, får man skolelæreren eller lægen. Alt andet lige er det også noget, der vil trække i retning af bedre integration.

Hvad er årsagerne til fætter-kusine ægteskaber – og er årsagerne gyldige i Europa?

I Hussains (Hussain 1999) undersøgelse fra Karachi, angiver hendes 294 respondenter blandt gifte kvinder følgende grunde for fætter-kusine ægteskaber:

1. det er en familietradition
2. det opretholder familiens struktur og ejendom
3. det styrker familieband
4. det koster mindre i medgift
5. det er lettere at arrangere
6. kvinde og hendes svigerfamilie er tættere på hinanden
7. ægteskaberne er mere holdbare og stabile
8. parterne alt andet lige passer bedre sammen
9. denne type ægteskaber giver kvinden en større selvstændighed
10. risikoen for vold fra ægtemanden og hans familie er mindre

Udover disse grunde findes der et studie fra Indien, der viser, (11) at børn af fætter-kusine ægteskaber har en bedre ernæringstilstand. De er i gennemsnit højere og vejer mere end børn af ikke beslægtede forældre. Forskerne mener her, at det kan skyldes, at både den bredere familie og forældre har en endnu større genetisk fælles interesse i deres børn, der derfor prioriteres højere⁵¹. Endelig er der argumenter (12) om, at ægtefæller med ringe muligheder på et mere frit ægteskabsmarked bliver hjulpet. Det kan være handicappede (Khader, 1996) eller personer, der er dovne, kedelige eller andet.

De nævnte punkter går med større eller mindre vægt igen i megen af den antropologiske litteratur om fætter-kusine ægteskaber (Se f.eks. Reniers, 2001 for mange referencer samt Bajaj og Søby Laursen, 1988).

Derimod spiller religion, ifølge Hussain, 1999, ikke i praksis nogen stor rolle i argumentation for fætter-kusine ægteskaber. Især muslimer bruger ikke religion som begrundelse, men den høres lidt *mere* hyppigt kristne og hinduer fra Karachi.

---

⁵¹ Kilde: Forskere fra Armstrong Atlantic State University i Savannah USA. Undersøgelsen er omtalt i The Augusta Chronicle Online, 9. December 1996. Abstraktet ” Parental Investment among the Vadabalija of Andhra Pradesh, India: A Test of Kin-Selection Theory” af Deborah J. Walker og Arindam Mukherjee findes på <http://www.hbes.com/HBES/abst96.htm>. Selvfølgelig har det ikke været muligt at spore.

Familien, dens enhed og traditioner er det centrale kernepunkt i argumentationen for fætter-kusine ægteskaber (pkt 1-3). I et retsløst og bevæbnet samfund er det ganske vægtige argumenter. En svag familie eller klan kan hurtigt ophøre med at eksistere. Unge, der vælger med hjertet, sætter direkte resten af familiens interesser på spil. Men i moderne retssamfund samfund bør denne type argumenter tages for det de er, nemlig argumenter for at familieinteresser bør veje tungere end individets interesser. Om man vil underordne sig disse argumenter, er lige netop noget det enkelte individ frit bør kunne beslutte. Og det er der al mulig grund til at tro, at individet i lige netop fætter-kusine ægteskaber ikke har mulighed for.

De økonomiske argumenter for fætter-kusine ægteskaber (pkt 4) er velkendte og generelt veldokumenterede (Reniers, 2001 for referencer). Medgift hvad enten det følger med bruden eller gommen er mindre og lettere at forhandle på plads, når pengene bliver indenfor familien. Men det er kun sjældent de unge, der forhandler medgift. Igen er det de ældre familiemedlemmer, der bestemmer. Under alle omstændigheder kan det ikke være et argument for at opretholde en tvangspraksis som fætter-kusine ægteskaber, at en kultur ikke kan hitte ud af at finde et rimeligt niveau for udgifter til bryllupper.

Det er utvivlsomt korrekt, at fætter-kusine ægteskaber er lettere at arrangere (pkt 5). De ældre familiemedlemmer kender hinanden og har et betydeligt mål af fælles interesser. Faktisk påviser Hussain, 1999, at det netop er en meget stærk *selvopretholdende* mekanisme omkring fætter-kusine ægteskaber. Hvis en familie har en potentiel fætter/kusine ægtefælle, men alligevel søger udenfor familien, så tolkes det – ikke overraskende – af omgivelserne sådan, at den unge er et dårligt parti, man forsøger at afsætte til en uvidende fremmed. Der må være noget galt: sygdom, skjulte handicaps, dårlig opførsel, tabt mødom etc. Omvendt tolkes det, at man får gift alle sine børn væk indenfor familien, i retning af at familien netop er efterspurgt og derfor god. Det er noget, der giver social status.

Den fremmede familie er selvfølgelig klar over denne mulighed for at blive snydt og iværksætter strenge modforholdsregler. Den potentielle svigermor og svigersøstre optræder som ”brude inspektører”, der over en række stressede besøg hos den potentielle brud, nøje inspicerer hende og hendes adfærd som f.eks. værtinde. Den slags nedværdigende eksamination slipper man for, når ægtefællen kommer fra familien, der jo kender hinanden på forhånd. Dermed bliver fætter-kusine ægteskaber et mønster, en slags selvopretholdende magtstruktur, som det er meget svært for den enkelte at bryde ud af.

Så lethed ved at arrangere er i høj grad betinget af vanskeligheden ved at arrangere et ægteskab ud af familien. Men under alle omstændigheder er bekvemmelighed ikke et argument for tvang.

Argumenterne om, at fætter-kusine ægteskaber giver et bedre og mere holdbart forhold mellem svigermor og svigerdatter og mellem ægtefællerne, fordi de passer bedre sammen (pkt 6-8), er der formentlig en del om, så længe der *ikke* er tale om transnationale ægteskaber. Ved transnationale ægteskaber er der netop, på trods af familietilhørsforholdet, betydelige forskelle i erfaringer og kultur. Der er talrige vidnesbyrd og forskning, der understreger det vanskelige i denne type ægteskaber (se f.eks. Ballard, 1990), især hvis der samtidigt er sociale problemer som arbejdsløshed hos manden eller ulighed mellem ægtefællerne i retning af, at kvinden er selvstændig og attraktiv for andre mænd. Skilsmissetallene og niveauet for hustruvold blandt indvandrere taler også deres tydelige sprog om, at disse ægteskaber ikke er lette at få til at fungere.

Risikoen for hustruvold er formentlig en væsentlig begrundelse for fætter-kusine ægteskaber i oprindelseslandene (pkt 9 og 10). Kvinder, der bliver gift eller gifter sig ud af deres egen familie, flytter ind hos en langt mere fremmed svigerfamilie. De kvinder har i praksis ingen nævneværdig beskyttelse

mod vold og misbrug. Der findes ingen samfund med udbredte fætter-kusine ægteskaber, hvor der samtidigt findes nogen nævneværdig retslig eller social beskyttelse af kvinder, der udsættes for overgreb og vold. Tværtimod er det ofte i disse samfund de notoriske ”crimes of honour” er udbredt og helt eller delvist officielt sanktioneret. ”Crimes of honour” er overgreb på kvinder, fordi de truer familiens ære eller ikke lever op til forpligtelser. Dette spørgsmål er ikke særligt godt undersøgt blandt antropologer i relation til fætter-kusine ægteskaber, men bl.a. Hussains, 1990 informanter beretter, at risikoen for at blive udsat for overgreb som følge af utilstrækkelig medgift⁵², ikke rigtigt findes i fætter-kusine ægteskaber. Et studie fra Madrid viser at grovheden af hustruvold påvirkes af, hvor tæt kvinden bor på mandlige slægtninge (Buss, 1999). En håndfast måde at komme tæt på mandlig slægtninge er at gifte sig med en.

Hustruvold er bestemt ikke nogen ukendt foreteelse i et moderne samfund. Et ægteskab med ens fætter kan være et klogt strategivalg for en ellers udsat kvinde selv i et moderne samfund. Der er dog ikke meget der tyder på, at ret mange faktisk vælger denne strategi i vestlige lande, jf. den meget lave forekomst af fætter-kusine ægteskaber. Problemets omfang kan også begrænses med andre midler end fætter-kusine ægteskaber, såsom krisecentre, bedre og større indsats fra politiets side, ændring af regler, så f.eks. manden smides ud fremfor omvendt osv.

De sociale fordele, der viser sig i bedre børneernæring (pkt 10), er ikke relevant i et moderne samfund med rigelig mad. Hensynet til familiemedlemmer (pkt 11), der har svært ved at blive gift, spiller utvivlsomt en meget stor rolle for forældrene. De samfund, hvor fætter-kusine ægteskaber er udbredt er der som regel meget langt mellem ugifte kvinder. Så der er nogen, der bliver samlet op, som ellers ville falde igennem på et frit ægteskabsmarked. Det er en betydelig fordel i samfund, der mangler en velfærdsstat, og hvor familien udgør den sociale sikring. Denne fordel er dog ofte vundet ved tvang overfor den anden ægtefælle, der bliver påtvunget en person, man helst var foruden. Undtagelsen er kun de tilfælde, hvor begge parter står så svagt på ægteskabsmarkedet, at de begge højst sandsynligt aldrig ville være blevet gift.

Her er det moderne samfund bl.a. sådan indrettet, at det ikke er nødvendigt af hensyn til ens sociale sikring at blive gift. Dermed er en del af problemet løst. Dernæst må fordelene at blive gift for én part i de fleste tilfælde vejes overfor tvangen af den anden ægtefælle. En fordel af den størrelse kan under ingen omstændigheder berettige tvang. Der er ikke nogen undtagelsesbestemmelse i FNs menneskerettighedserklæring om, at det er OK at familien bruger tvang til at fremskaffe en ægtefælle, fordi man er ugangbar på ægteskabsmarkedet. Det er kun i det tilfælde, hvor begge parter, i lige netop mangel på alternativer, faktisk finder sammen, at der er tale om et ikke-tvangsægteskab. Det er tænkeligt, at dette ræsonnement ligger bag en del af de få fætter-kusine ægteskaber der er blandt ikke-indvandrere. Hvis denne teser holder, vil fætter-kusine ægteskaber i moderne samfund formentlig især blive indgået af midaldrende ægtefæller.

Men er et forbud ikke et urimeligt overgreb på en identitetsgivende kulturel praksis?

Der er ingen tvivl om at et forbud mod fætter-kusine ægteskaber vil få vidtrækkende konsekvenser i visse indvandre kulturer. Der vil ske en kraftig reduktion af de ældres magt over de yngre, særlig de

---

⁵² Brudgommens familie kan ofte presse brudens familie ved at true med vold overfor bruden. Bruden har i disse samfund ingen nævneværdig retsbeskyttelse og hendes status på ægteskabsmarkedet efter en skilsmisse vil være sunket betydeligt.

unge kvinder. Mange flere unge kvinder vil, som der er masser af historiske eksempler, benytte lejligheden til at gifte sig opad og udad deres baggrund. Der vil formentlig også ske en kraftig reduktion i klanens magt over de enkelte familier og individer.⁵³

Og en sådan forandring er ikke et urimeligt overgreb. Tværtimod er det helt rimeligt, at stille spørgsmåltegn ved, om kulturer er fornuftige og tidssvarende, som det gøres ovenfor.

F.eks. er hovedparten af alle kulturer tilpasset en situation uden en retsstat. I en sådan situation er den enkelte, eller vedkommendes familie og allierede nødt til selv at stå for opretholdelse af, ikke lov, men orden. En mulighed for at løse dette problem er at udvikle en aggressiv æresbaseret kultur, hvor det er normen, at give den som en farlig karl, som andre gør uklogt i at rage uklar med. Rockerkulturen er et moderne eksempel. I et moderne samfund er en sådan kultur simpelthen selvtægt, som bør bekæmpes med de midler en retsstat har til rådighed, og det uanset at individerne i kulturen føler, at den er værdifuld og identitetsgivende.

Der er – for at tage et andet eksempel – ingen ende på de kulturelle tiltag, mænd i tidens løb har fundet på for at kontrollere kvinder og deres seksualitet. Det har i tidens løb været yderst meningsfuldt og identitetsgivende for mænd at kontrollere kvinder. Men her er kultur regulær undertrykkelse af individet, og bør naturligvis ikke omfattes af nogen form for respekt eller tolerance. Tværtimod kan der vel argumenteres for, at netop overgreb på kvinder, der udøves under henvisning til kultur, bør straffes skærpende, fordi der ikke er tale om uoverlagte affekthandlinger.

Hertil kommer at, mens et forbud mod fætter-kusine ægteskaber vil betyde væsentlige forandringer i magtforholdene i nogle indvandre kulturer, så vil et forbud på ingen måde forhindre, at man fastholder andre dele af sin kultur. Det er langt fra lig med et krav om assimilation. Sikker, kinesere og ortodokse jøder har enten forbudt eller praktiserer ikke længere fætter-kusine ægteskaber. Alligevel har de i meget høj grad været i stand til at fastholde deres distinkte kultur midt i det moderne samfund.

Endelig bør det nævnes, at ingen religioner foreskriver fætter-kusine ægteskaber. Det er på ingen måde udtryk for et angreb på f.eks. muslimsk religiøsitet.

Hvad er risikoen for genetiske skader?

Fætter-kusine ægteskaber øger forekomsten af visse arvelige sygdomme. Det er især risikoen fra de tilfældige mutationer, vi alle bærer rundt på, der er betydeligt større⁵⁴. Derimod er risikoen fra de udbredte arvelige sygdomme som f.eks. cystisk fibrose eller thalassæmi ikke nødvendigvis større. Chancen for at ens fætter eller en fremmed er bærer af det uheldige gen er alt andet lige ens.

Det er helt afgørende, at slå fast, at langt de fleste indgiftede familier *intet* mærker til arvelige sygdomme hos deres børn. Et norsk studie af alle fødte børn i perioden 1967-1993 viser at blandt fætter-kusine (ikke granfætter-grankusine) ægteskaber er risikoen – i runde tal – dobbelt så stor for fødselsdefekter, som ved ægteskaber udenfor familien (Stoltenberg et al, 1997). Undersøgelsen medtager de

⁵³ Der findes masser af traditionelle klanbaserede samfund hvor fætter-kusine ægteskaber er forbudt. Men der er tale om ikke-demokratiske samfund uden fungerende retssystem. Her er klanen ofte nødt til at holde sammen for at overleve. I demokratiske retssamfund har den enkelte ikke på samme måde håndfast brug for sin klan.

⁵⁴ I genetikernes fagsprog er der tale om autosomale recessive sygdomme, hvor man skal have det uheldige gen fra begge sine forældre. I de såkaldte autosomale dominante sygdomme er det nok at have det uheldige gen fra en enkelt af sine forældre. I den situation er det ligegyldigt, hvor indavlet man er.

fødselsdefekter, der diagnosticeres det første døgn efter fødslen. Men dette gennemsnit dækker over at langt hovedparten af forældre intet mærker til en øget forekomst. Der er selv i højrisikogruppen ”kun” ca. 1 ud af 200 nyfødte, der har fødselsdefekter. Problemerne vil typisk være koncentreret i nogle få familier, hvor en gammel skadelig mutation fra en forfader eller –moder dukker op i begge kromosom sæt.

Et andet studie fra England med 4.934 børn (Bunday og Alam, 1993) viser at dødeligheden og svær sygelighed er tredoblet blandt børn af fætter-kusine ægteskaber. Faktisk kunne 60% af dødeligheden blandt disse børn fjernes, hvis der ikke var fætter-kusineægteskaber. I den gruppe, der indgik i dette studie var ca. 10% af de femårige børn med fætter-kusine forældre enten døde eller påvirket af svær sygdom, typisk mental retardering. Men disse høje tal kan være en tilfældighed, påvirket af et par familier med uheldige mutationer er kommet med.

Studier fra Pakistan viser lavere risiko for død og sygelighed som følge af fætter-kusine ægteskaber end studier i rige lande, især når der tages højde for sociale baggrundsvariable (Bittles, 2001). Det kan skyldes, at fætter-kusine ægteskaber er mere økonomisk samarbejdende end andre ægteskaber (se afsnit om baggrunden for fætter-kusine ægteskaber). Men der er stadig tale om at op mod 20% af den totale dødelighed i Punjab er knyttet til indavl (Bittles, 1994). Pedersen et al, 2001, når frem til præcist det samme resultat for børnedødelighed blandt palæstinesere.

Der findes ældre studier, der viser at børn af fætter-kusine ægteskaber scorer lidt lavere på forskellige intelligencstests (Plomin et al, 1980, Bittles, 1994). Det er teoretisk set logisk, at det forholder sig sådan, fordi et meget stort antal gener, der potentielt kan rammes af mutationer, er involveret i hjernens udvikling og funktion.

Endelig er der forskning, der tyder på at indgifte forældre i praksis afdækker risikoen ved genetiske skader ved simpelthen at få nogen flere børn (Bittles, 2001, Ober, 1999).

Det er særligt bemærkelsesværdigt, at risikoen for skader ikke falder nævneværdigt for granfætter-grankusine ægteskaber blandt indvandrere (Stoltenberg, 1997, Bittles, 1994)

Hvorfor vil oplysningskampagner ikke virke begrænsende på antallet af fætter-kusine ægteskaber?

Der er gode grunde til at oplysningskampagner ikke vil virke begrænsende på antallet af fætter-kusine ægteskaber.

For de familier, hvor der er kendte genetiske problemer, vil der være en motivation for at modtage genetisk rådgivning. Men der er lige præcis også motivation, der trækker den modsatte vej. Hvis der f.eks. er mulighed for at dække over problemet ved f.eks. at skjule syge familiemedlemmer eller ved netop ikke at modtage genetisk rådgivning. I miljøer med arrangerede ægteskaber er andre familiers sundhedstilstand et særligt vigtigt emne for sladder (Hussain, 1999). Ægteskaber udenom oplagte fætre eller kusiner rejser straks mistanke om, at der er problemer. Det er derfor langt fra oplagt, hvordan selv ramte familier i praksis vil reagere på tilbud om genetisk rådgivning.

Der findes eksempler på kulturer, der har været meget uheldige med specifikke arvelige sygdomme, og som efterfølgende har taget sagen i egen hånd og med bred accept laver genetisk rådgivning. Men netop den vigtigste risiko ved indavl: den tilfældige mutation, der typisk dårligt nok vil have en

diagnosebetegnelse, men som pludseligt er der hos begge forældre, er svær at føre en dialog om i en større befolkninger og i øvrigt også svær at lave målrettet genetisk rådgivning overfor.

Det er muligt, at de forbud mod fætter-kusine ægteskaber, der findes i mange kulturer, er begyndt som en enkelt eller nogle få dårlige erfaringer, der så er endt som kulturel regel. Men det er en effekt, der primært må virke i meget små samfund. I større samfund er der alt for mange eksempler på, at indgiftning ikke giver problemer.

For det store flertal, der for tiden *ikke* har problemer, virker genetisk rådgivning *forud* for indgåelse af ægteskaber malplaceret. De har - ikke helt ubegrundet – en opfattelse af, at netop deres familie ikke er ramt af problematiske mutationer. Fætter-kusine ægteskaber er en så økonomisk og socialt velbegrundet skik, set fra familiens side, at en risiko, der jo netop *ikke* har vist sig hidtil, slet ikke kan accepteres som grund til at lave skikken om. I særlig grad vil familien i oprindelseslandet opfatte det som forsøg på at snyde sig udenom rimelige forpligtelser overfor dem. Derimod er det højst tænkeligt, at fætter-kusine par vil ønske at få deres foster screenet for eventuelle defekter.

For det andet er det som nævnt en skik, hvor det er meget vanskeligt for den enkelte eller for en familie at træde ud. Det gælder i helt særlig grad, hvis det sker med henvisning til den genetiske risiko. Hvis nogen pludseligt ikke bliver gift med en ellers oplagt fætter, så virker det mistænkeligt på andre. Hvis man tilmed direkte anfører risikoen for indavl som begrundelsen, ja så anklager man både sig selv og hele ens familie og slægt for at have dårlige gener. Det er en ganske slem anklage, i særlig grad når ens slægt allerede er indgift og derfor deler flere gener end andre.

For det tredje kan man i nogen henseender avle sig ud af problemerne. Hvis forældrene begge er bærer af de samme uheldige gen, så er der ”kun” 25% chance for at de får et sygt barn, 50% chance for at de får et barn, der er såkaldt rask bærer af det uheldige gen, og 25% chance for at de får et helt raskt barn, der heller ikke er bærer. Så et sygt barn kan suppleres af nogle flere børn, hvoraf hovedparten ikke vil være syge. Der er som nævnt enkelte undersøgelser, der tyder på at indgifte forældre netop kompenserer risikoen ved at få nogle flere børn (Bittles, 2001. Ober, 1999).

Risikoen for genetiske skader ved indavl har været videnskabeligt forstået i mere end et århundrede og den har formentlig været en del af folkevisdommen i årtusinder i mange kulturer. Alle kendte samfund er intenst optaget af genealogi. Der er næppe noget samfund, hvor der ikke eksisterer en folkevisdom om, at gode og dårlige ejenskaber ved en person har en vis sammenhæng med personens biologiske forældre og slægt. Alligevel har denne viden ikke haft nævneværdige effekter på forekomsten af fætter-kusine ægteskaber i samfund i nyere tid.

Så chancen for at oplysning vil virke begrænsende på antallet af fætter-kusine ægteskaber er ikke stor. Derimod er der formentlig gode chancer for at fange nogle genetiske defekter ved undersøgelse af fostre hos allerede gifte.

Udover oplysningskampagner – findes der så alternativer til et forbud?

En mulighed kunne være et ”blødt” forbud, hvor man ser gennem fingre med ægteskaber indgået i andre lande. Det kendes fra en række amerikanske delstater. Sådanne ordninger kan nemt omgås, på den anden side kan det ikke udelukkes, at de kan være den støtte som den unge og forældrene har brug for, for at afvise krav og pres fra den øvrige familie i oprindelseslandet. En undersøgelse af effekterne af forbuddene i USA kunne kaste lys over dette spørgsmål.

En anden mulighed er at fætter-kusine ægteskaber skal igennem en særlig godkendelsesprocedure. Det svarer til den ordning der kendes fra den romersk-katolske kirke, hvor fætter-kusine ægteskaber kræver dispensation fra kirken. En dispensationsordning kræver imidlertid – fuldstændigt som kravet om ”overvejende tilknytning” - at der udformes kriterier for hvilke ansøgninger, der skal imødekommes og hvilke der ikke skal⁵⁵. Dermed er man reelt tilbage i en diskussion af et helt eller delvist forbud.

Bør et forbud også omfatte granfætter-grankusine ægteskaber?

Argumenterne for at inkludere granfætter-grankusine ægteskaber i et forbud er:

Der er fortsat genetiske ricisi blandt indvandrere. Teoretisk burde de genetiske ricisi blive halveret og derved komme ned på niveau med andre ægteskaber. Men dette resultat gælder kun i befolkninger, der ikke har tradition for indgiftning. I befolkninger, hvor man i generationer har indgiftet sig, er der i praksis kun en ganske lille reduktion i den genetiske risiko ved granfætter-grankusine ægteskaber (Stoltenberg, 1997, Bittles, 1994).

Familiens incitamenter for at lægge pres på den unges forældre er alt andet lige også mindre, når der er tale om granfætter-grankusine ægteskaber. Man er alt andet lige mere tilbøjelig til at tilgodese ens søster eller bror end ens fætter eller kusine. Men interessen modsætningen er der stadig. Og den vil utvivlsomt vokse markant, hvis fætter-kusine ægteskaber bliver forbudt. Så ved at undlade at forbyde granfætter-grankusine ægteskaber, åbner man i realiteten en omgåelsesmulighed.

Imod et forbud taler, at det formentlig rammer en del flere frivillige ægteskaber. Præcist hvor mange der er tale om i Danmark ved ingen. Men tal fra Norge, USA og Australien antyder, at der kan være tale om to til seks promille af alle ægteskaber (se www.consang.net). Et juridisk forbud mod granfætter-grankusine ægteskaber vil være mere vidtgående end de forbud, der kendes i USA og Kina. Tilgængæld findes granfætter-grankusine forbuddet som kulturel regel i talrige kulturer.

Kan et forbud mod fætter-kusine ægteskaber håndhæves i praksis?

Et forbud mod fætter-kusine ægteskaber kan relativt let håndhæves. I praksis kan forslaget gennemføres ved, at alle ved indgåelse af ægteskab skriver under på, at de ikke er fætter-kusine eller granfætter-grankusine. I tilfælde af at der er tvivl, kan den offentlige myndighed bede om at se stamtræer, der indeholder samtlige slægtninge fra oldeforældre og frem for begge parter. Disse stamtræer, der ofte vil være meget store, registreres i en database, således at dataene kan genbruges i nye sager omkring de samme familier. Stamtræerne kan i et vist omfang verificeres af f.eks. konsulater og i ekstreme tilfælde kan de enkelte led i stamtræet efterprøves med DNA-tests, som det allerede kendes i sagerne omkring somaliske børn. Tilsammen vil det gøre det yderst kompliceret at omgå reglen, især hvis familien forsøger flere gange.

Det er ikke realistisk alene at benytte DNA-test til at sikre, at reglen bliver overholdt. Det kan være umuligt at afgøre genetisk, om der er tale om en granfætter eller en grangranfætter i et miljø, hvor der i forvejen er en praksis med indgiftning.

---

⁵⁵ Hvis lovgiverne ikke fastsætter sådanne kriterier bliver de alligevel fastsat af domstolene i form af domspraksis.

Lovgivning af denne type bør så vidt muligt være selvhåndhævende. Det er der god grund til at tro, at den i vid udstrækning vil være. Det skyldtes, at forældrene til den unge med et forbud legalt og moralsk fra frigøre sig fra presset fra den øvrige familie.

Her er det helt afgørende at forstå, at forældre ikke bare er kulturelt indoktrinerede automater, der uden nærmere overvejelser bare gifter deres børn væk. Også i kulturer med arrangerede ægteskaber tænker forældre, som nævnt, naturligvis på deres børns interesser. Forældre ved udmærket godt, at mange arrangerede ægteskaber fungerer dårligt (Hussain, 1999) og især fungerer dårligt, hvis parterne, som det jo ofte er tilfældet ved familiesammenføring, er vidt forskellige (Ballard, 1990 og Bredal, 1999). De ekstreme tilfælde, hvor veluddannede indvandrere bliver gift med analfabeter fra oprindelseslandet, er ikke noget forældrene til den veluddannede bare syntes er fint og i orden. Det er noget de gør, fordi *også* forældrene er under et gevaldigt pres. Indvandrere og flygtninge er som hovedregel ambitiøse på deres børns vegne. Ofte er en meget væsentlig del af motivation for at flygte eller udvandre og påtage sig ricisi for fiasko, ensomhed og diskrimination, netop ønsket om at give næste generation bedre levevilkår. Derfor behøver mange forældre kun en lille, men til gengæld helt indiskutabel og udefra kommende, krog at hænge en afvisning af familien i hjemlandet på. Et forbud vil derfor passe i mange forældres kram, om end de nok næppe vil sige det særligt højt, mens familien hører på det.

Der findes et enkelt mindre studie af tyrkiske fædre fra Sverige (Yazgan, 1993 – her citeret fra Bredal, 1999), der direkte beskæftiger sig med forældrenes holdning. Her fortæller de tyrkiske mænd, at de er ganske kritiske overfor transnationale ægteskaber og at de selv ville foretrække en svigerdatter, der er opvokset i Sverige. Alligevel fortsætter forældrene med at arrangere ægteskaberne i undersøgelse, især imod pigernes vilje.

For de familier, som alligevel stadig ønsker at arrangere deres børn ægteskaber med henblik på at gavne resten af familien, er der selvfølgelig stadig muligheder, f.eks. ved at bytte ægtefæller mellem to slægter eller ved at modtage store økonomiske medgifter. Men i praksis vil en sådan praksis for arrangerede ægteskaber være *langt vanskeligere* at holde i gang over lange afstande til et oprindelsesland (Reniers, 2001). Samtidigt vil den unges og forældrenes interesser selv i disse situationer være betydeligt mere identiske end ved fætter-kusine ægteskaber. Forældrenes valgmuligheder, herunder muligheden for at sige nej til tilbud, vil være langt større end ved fætter-kusine ægteskaber. Fordi de unge vil vide dette, vil de være langt mere tilbøjelige til at turde tage konflikter.

Et forbud rejser selvfølgelig et særligt problem, hvis det lykkedes for nogen familier at omgå forbuddet, så danske statsborgere eller personer med opholdstilladelse alligevel bor som fætter-kusine ægtepar i Danmark. Men et forbud mod fætter-kusine ægteskaber medfører ikke nødvendigvis at et sådant ægteskab, der højst sandsynlig vil have børn, skal tvangsopløses. Det vil højst sandsynlig være meget få, der både vil og kan slippe igennem et forbud. Og der er ikke noget til hinder for at man ganske enkelt lader være med at lede efter overtrædelser eller ser gennem fingre med dem, man opdager.

Det er liberal politik, at lade staten beskytte individet mod familiens tvang

Det er et godt udgangspunkt for et liberalt eller måske rettere et socialliberalt samfund⁵⁶, at mennesker selv skal bestemme, hvem de vil gifte sig med. Derfor bør staten som udgangspunkt ikke blande sig i

---

⁵⁶ Liberalt skal ikke forstås partipolitisk – men snarere i den engelsk/amerikanske version af ordet liberal. Herhjemme svarer det til begrebet socialliberal. Alle partier i Danmark er liberale i den forstand, at de forsværer

hvem, der gifter sig med hvem. Et liberalt samfund er også ligeglad med, hvilken kultur borgerne ønsker at følge, så længe de ikke rammer udenforstående og så længe, dem der praktiserer en given kultur, nogenlunde frit kan *forlade* denne kultur. Så længe man er *frivilligt* med, så bør der gælde så få begrænsninger som overhovedet muligt (Barry, 2001).

Lige netop derfor er det en vigtig undtagelse for liberale samfund, når andre end staten – og det vil typisk være familien - begynder at bruge deres magt over det enkelte individ. I den situation, hvor det enkelte individ jo netop ikke blot kan melde sig ud af sin familie, der *er det statens opgave at beskytte individet mod et eventuelt magtmisbrug* (Barry, 2001). Det gælder uanset, om den ramte er et barn eller en myndig person. Det gælder f.eks., hvis familien vanrøgter eller på anden graverende måde begrænser et barns muligheder for at blive et ligeværdigt medlem af samfund. I de situationer er det oplagt liberal politik, at tvangsføre et barn fra sine forældre.

Denne tænkning, der i hvert fald kan trække sine aner tilbage til John Stuart Mill, betoner at staten faktisk er en forudsætning for individernes reelle frihed. Det gælder både i form af statslig regulering, hvor individet beskyttes mod overgreb fra andre og i form af statslige institutioner, der sikrer ret til uddannelse, en vis minimumsindkomst osv.

Derfor, hvis familien ønsker at blande sig og arrangerer et ægteskab på tværs af den unges interesser, er det indenfor denne tankegang kun rimeligt, at staten træder til og beskytter individet. Det, der har holdt lovgiverne tilbage, har alene været praktiske problemer: hvordan definerer man et tvangsægteskab og hvordan får man de nødvendige oplysninger frem fra parterne, så en retsstat har et sagligt grundlag at lave afgørelser på. Dette problem er i praksis nærmest uløseligt, fordi parterne netop omkring tvangsægteskaber har alle gode grunde til at holde oplysningerne tilbage (jf. analyseafsnittet ovenfor)

I stedet er man nødt til at angribe problemet ved at finde særlige træk ved tvangsægteskaber, og så forbyde ægteskaber, der har disse træk.

Det er en vej den danske stat allerede har taget skridt hen ad. F.eks. rammer kravet om selvstændig bolig (Vedsted-Hansen, 2001) familier, der praktiserer den traditionelle familiekultur ved at bo hos brudgommens familie. Kravet om ”overvejende tilknytning” til Danmark giver staten vidtgående muligheder for at bruge administrative skøn til at nægte familiesammenføring og dermed i praksis også ægteskab.

Rent juridisk er et fætter-kusine ægteskabsforbud er i sammenligning en langt klarere, mindre vilkårlig og indgribende retsregel end kravet om ”overvejende tilknytning”.

Den foreslåede højere aldersgrænse på 24 år for ægtefællefamiliesammenføring handler udtrykkeligt om at beskytte unge piger mod arrangerede ægteskaber. Her er der tale om en ganske vidtgående statslig begrænsning af borgernes handlerum, og et brud med en rodfæstet kultur for især meget unge brude. Det er muligt, at reglen vil have en vis virkning på antallet af familiesammenføringer, fordi nogle familier – fremfor at tage risikoen ved at vente – vælger at arrangere et ægteskab med en herboende person. Det er også muligt at enkelte piger takket være en højere alder og modenhed vil turde tage den ikke ufarlige konflikt med familien. Det er under alle omstændigheder en situation, der er yderst

---

det enkelte menneskes selvbestemmelsesret. Der er bred politisk og folkelig enighed om, at staten bør blande sig så lidt som muligt i borgernes liv, f.eks. deres religion, livsstil osv. Størstedelen af vores retssystem er opbygget efter princippet om at beskytte individet. Statens opgave er – og her er der også bred enighed - især at gøre det praktisk muligt for alle borgere, at udfolde denne selvbestemmelsesret på et niveau, der nogenlunde svarer til andre borgere (Hede og Knoth, 2000).

ubehagelig for alle parter. Og det er så sandelig også højest sandsynligt, at nogle familierne vælger at udsætte deres datter for behård kontrol i alle de mange år fra første menstruation til de fylder 24 år for at kunne honorere løfter overfor familien i oprindelseslandet.

Er der konventionsmæssige problemer i et forbud mod fætter-kusine ægteskaber

Det skal understreges, at bemærkningerne i dette og næste afsnit er skrevet af en lægperson. Der findes ikke juridisk udredning eller forskning om emnet.

Forslaget om et forbud mod fætter-kusine ægteskaber sigter først og fremmest på at sikre, at personer i Danmark, i højere grad end i dag, faktisk overholder de internationale konventioner og erklæringer om menneskerettigheder.

Det er ikke lykkedes at finde oplysninger om, at der har været ført sager på basis af folkeretten mod de amerikanske delstater, der har fætter-kusine ægteskabsforbud eller mod f.eks. den græsk-katolske kirke eller de stater, der anerkende denne kirkes ret til at foretage vielser. Et dansk forbud vil dog formentlig være en stramning i forhold til det forbud, man ser andre steder, især hvis det også omfatter granfætre og grankusiner. De fleste⁵⁷ delstater i USA anerkender fætter-kusine ægteskaber, bare de er indgået i en anden stat. På samme måde kan man jo i praksis melde sig ud af den græsk-katolske kirke. Derimod kan man ikke i praksis melde sig ud af Danmark.

Det er klart, at forslaget skal gælde for alle i Danmark. Et forslag, der alene retter sig mod indvandrere vil være diskrimination.

Spørgsmålet er derfor, om der er andre konventions bestemmelser, som forslaget kan være i strid med. De relevante bestemmelser handler om *beskyttelsen af privat- og familielivet*. Den europæiske menneskerettighedskonvention⁵⁸ artikel 8 siger: "Stk. 1. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance. Stk. 2. Ingen offentlig myndighed kan gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, undtagen for så vidt det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres ret og frihed."

Artiklen viser klart, hvilke krav der skal stilles til et forbud mod fætter-kusine ægteskaber, for at en sådant forbud *ikke* er en krænkelse af konventionen.

Forbuddet skal være vedtaget ved lov. Det krav er helt uproblematisk. Dernæst skal det være nødvendigt i et demokratisk samfund udfra en række kriterier. Her er der solid dokumentation for, at fætter-kusine ægteskaber – og som nævnt også granfætter-grankusine ægteskaber - giver sundhedsmæssige problemer. Dernæst er der også – søgt samlet i dette notat – ganske megen dokumentation for, at fætter-kusine ægteskaber som hovedregel er en overtrædelse af konventionsbestemmelser om frit indgåede ægteskaber. Forslaget er dermed netop et forsøg på at beskytte individets ret og frihed.

⁵⁷ Det har været udenfor dette notats ressourcer at undersøge mere end et par delstater. Bittles, 1994 anfører at fætter-kusine ægteskaber i nogen stater er "a criminal offence". Om det medfører en strammere praksis vides ikke.

⁵⁸ Der er i praksis identiske artikler i Konventionen om Civile og Politiske Rettigheder fra 1966.

Så der findes lige præcis de argumenter, der er nødvendige for at et forbud ikke udgør en konventionskrænkelse.

Udover disse formelle krav er der også et proportionalitetskrav. Der skal være et rimeligt forhold mellem, hvor indgribende et forbud er og hvor stort et problem, det søger at løse. I dette notat, er det forsøgt at argumentere for, at der netop er omfattende og yderst alvorlige problemer, dernæst, at indgrebet kun krænker få relevante personer, nemlig dem der *frit* har valgt et fætter-kusine ægteskab⁵⁹.

Det bør også nævnes, at Det Danske Center for Menneskerettigheder i sine bemærkninger til artikel 8 netop skriver ”Kommissionen har ikke ønsket at komme i konflikt med staternes indvandringspolitik, især ikke når denne politik drejede sig om at forbyde proformaægteskaber eller tvangsægteskaber, og hvis parterne kendte risikoen for at en af dem ville blive udvist, eller blive nægtet adgang til landet.”⁶⁰

Der er dog ét punkt, hvor konventionen formentlig nødvendiggør en undtagelse. Der gælder flygtninge, der allerede er fætter-kusine gift ved flugten. Hvis de nægtes familiesammenføring på alene på dette grundlag, er der formentlig tale om et krænkelse af disse personers privatliv. Derudover kan der unægtelig også anføres humanitære grunde til at anerkende disse ægteskaber.

Er der problemer med international privatret ved et forbud mod fætter-kusine ægteskaber?

International privatret er et kompliceret juridisk område, der bl.a. behandler spørgsmålet om én stat som Danmark, skal anerkende et ægteskab, indgået i et andet land og efter dette lands regler. Det siger sig selv, at et ”blødt” forbud mod fætter-kusine ægteskaber, der kan omgås ved at gifte sig i f.eks. oprindelseslandet, ikke have mindre effekt. Det er dog et interessant spørgsmål, der bør undersøges nøjere ved at se på de amerikanske erfaringer, om selv et begrænset forbud vil være brugbar grund for familien og den unge til at afvise familien i oprindelseslandet.

Der er i dag en fast praksis for at anerkende udenlandske ægteskaber, hvis vielsen er foretaget af en person, der er kompetent (juridisk berettiget) til at foretage vielser og hvis ægteskabet i øvrigt overholder de lokale regler⁶¹.

Men der er juridisk mulighed for at nægte at anerkende ægteskaber, der er indgået i udlandet, hvis de strider mod grundlæggende dansk moral opfattelse. F.eks. bliver bigamiske ægteskaber ikke anerkendt, uanset om de er lovligt indgået i udlandet. Og det er suverænt Folketinget og domstolene, der afgør hvad der nærmere skal forstås ved ”grundlæggende dansk moral” eller med det tilsvarende juridiske begreb ”ordre public”. Der er kort sagt mulighed for at Folketinget kan vedtage et forbud⁶², og håndhæve dette forbud, hvis et fætter-kusine par anmoder om dansk anerkendelse af deres ægteskab.

⁵⁹ Forslaget ”krænker” selvfølgelig de ældre familiemedlemmer og familien i oprindelseslandets interesser og magtstilling. Men deres interesser er lige præcis ikke beskyttet af hverken konventioner eller dansk lovgivning.

⁶⁰ Se www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/konventionen/artikel8/

⁶¹ F.eks. kræver den amerikanske delstat Hawaii, at bruden har antistoffer mod røde hunde, for at hun kan blive gift. Røde hunde kan give slemme fosterskader.

⁶² I selve lovtæksten skal det naturligvis præciseres, at staten ikke vil anerkende, ægteskaber indgået i udlandet, med undtagelsen for allerede gifte flygtninge.

Hvad bør undersøges nærmere – herunder hvilke undersøgelser kan eventuelt afkræfte dette notats analyse?

Det er klart, at før en lov mod fætter-kusine ægteskaber i givet fald kan vedtages, bør der være solid evidens for at de problemer man ønsker at undgå, hvadenten det er (a) tvangsægteskaber, (b) ringe integration, (c) genetiske sygdomme eller (d) indvandring fra mindre udviklede lande, vitterligt er særligt udprægede i fætter-kusine ægteskaber.

Af disse fire problemer er der solid evidens for problemerne med genetiske sygdomme.

Tvangsspørgsmålet er som nævnt meget vanskeligt at undersøge. Men flere og større kvalitative studier, f.eks. som Bredals, 1998, Bredal, 1999 (diverse undersøgelser) og Hussains, 1999 hvor man på en gennemtænkt måde spørger unge indvandrere ud om deres præferencer, vil kunne kaste et vist lys over problemet. Hvis man der kan finde et nævneværdigt antal unge, der siger at de er forelskede i deres fætter eller kusine i oprindelseslandet og det alene er baggrunden for ægteskabet, så er dette notats analyse i svære vanskeligheder.

En anden indirekte måde at teste omfanget af tvang er ved at se på, hvad man lidt brutalt kan kalde ”kvalitetsforskellen” på ægtefællerne. Der er eksempler på at en smuk student med flotte karakterer bliver gift med en analfabet fra hjemlandet. Det er højst sandsynligt en fætter, ellers ville såvel pigen som hendes forældre havde valgt anderledes. Der er en betydelig forskning i hvad mennesker på tværs af kulturer lægger vægt på at kvaliteter hos en partner (Buss et al, 1990, Bus, 1999, Miller, 2000 og Miller og Todd, 1998). En tese om tvang i fætter-kusine ægteskaber er i vanskeligheder, hvis man kan påvise, at der *ikke* er en sammenhæng mellem store kvalitetsforskelle mellem ægtefæller og så en høj andel af fætter-kusine ægteskaber.

Derimod er det sværere at bruge data fra krisecentre og rådgivninger. Man kan f.eks. ikke regne med at der er flere kusiner på krisecentrene, fordi det genetiske slægtskab formentlig reducerer voldsniveauet, mens den forventelige større forskel på ægtefællerne øger voldsniveauet. Man kan heller ikke regne med at der vil være en overvægt i henvendelserne til f.eks. rådgivninger af kusiner, der er ved at blive presset ind i et ægteskab. Både Shaw, 1998, Hussains, 1999 og flere af de undersøgelser Bredal, 1999 gennemgår peger i retning af, at her er familiens interesser så massive, at de unge slet ikke tør tage konflikten. Det er måske snarere sandsynligt, at der vil være en overvægt at unge kvinder krisecentrene, der netop har turdet tage konflikter om arrangerede ægteskaber, fordi ægteskabet er arrangeret med en person udenfor familien.

En analyse af forældrenes synspunkter og følelser omkring arrangerede ægteskaber er højst tiltrængt. I dette notat forudsiges det, at forældrene i praksis vil acceptere, måske endda støtte forslaget, fordi det giver dem et probat middel til at sige nej til pres fra familien. Der er allerede en anelse forskning i dette spørgsmål i form af et enkelt mindre studie af tyrkiske fædre fra Sverige (Yazgan, 1993 – her citeret fra Bredal, 1999), der indikere, at fædre er ganske kritiske overfor transnationale ægteskaber og at de selv ville foretrække en svigerdatter, der er opvokset i Sverige.

Integrationsspørgsmålet er derimod noget lettere at analysere. Man kan opstille forskellige indikatorer for integration og derefter teste om de står værre til, hvis der er tale om personer i fætter-kusine ægteskaber. Her er det selvfølgelig ikke rimeligt, at sammenligne veluddannede prakistanere med netop ankomne somaliere, da disse to indvandregrupper på andre områder har ulige forudsætninger. Sammenligningen skal ske indenfor den enkelte indvandregruppe. Man skal dog ikke regne med helt enkle resultater. Først og fremmest kan der være økonomisk velfungerende indvandrere, der benytter

deres relative velstand til at trække kvinderne væk fra arbejdsmarkedet og ind i mere traditionelle kønsroller – herunder også fætter-kusine ægteskaber. Dernæst skal der tages højde for at der formentlig findes enkelte frivillige – eller måske rettere foregribende - fætter-kusine ægteskaber indgået blandt herboende indvandrere.

Sammenhængen mellem indvandring og fætter-kusine ægteskaber kan også ret enkelt analyseres ved at sammenligne omfanget af familiesammenføring i tilfælde med fætter-kusine ægteskab i forhold til andre ægteskaber. Reniers, 2001 undersøgelse kan simpelthen gennemføres i Danmark. Dernæst vil det også være oplagt at kigge på langtidseffekterne over generationer, som Tribalat, 1995 delvist har gjort i Frankrig og som Darr og Modell, 1998 gør det i deres lille undersøgelse. Det vil kunne vise om andelen af fætter-kusine ægteskaber vokser som andel af familiesammenføringssagerne. Sådanne undersøgelser vil også kunne kaste lys over om der er nogle grupper af indvandrere i Danmark, der er ved at afvikle traditionen med fætter-kusineægteskaber og tilhørende familiesammenføringer, som tilfældet er med algiere og marokkanere i Frankrig. En sådan undersøgelse bør kobles sammen med indikatorer for integration. Det er oplagt, at hvis en sådan analyse viser, at fætter-kusine ægteskaber svinder ind bredt i alle indvandregrupper – og at de grupper, der eventuelt stadig praktiserer det, faktisk er velintegrerede - så står såvel analysen i dette notat, som forslaget om et forbud, unægtelig svagt.

Udover dette er der naturligvis brug for en juridisk udredning af en eventuel lovgivning. I den sammenhæng vil det være oplagt undersøge effekterne af de amerikanske forbud.

En lidt mere perifer undersøgelse kunne være at se på henholdsvis personer fra ex-jugoslavien og somaliere, som er de to store indvandregrupper, hvor der er kulturelle forbud mod fætter-kusine ægteskaber⁶³. Hvis analyserne i dette notat holder, så burde begge disse gruppe forbedre deres integration i forhold til hvad grupper, der praktiserer fætter-kusine ægteskaber er i stand til. Særligt somalierne er interessante. De anses ellers ofte for den mindst integrerede og mest fremmede befolkningsgruppe i Danmark. Analysen i dette notat peger på, at hvis somalierne undlader at begynde en praksis med fætter-kusine ægteskaber, så burde de unge somaliske anden generationsindvandrere turde tage konflikten med deres forældre, hvis forældrene ønsker at arrangere et ægteskab, som deres eget blev arrangeret i Somalias klanorienterede samfund. I stedet vil de unge hyppigt foretrække somaliere, der er opvokset i Danmark eller et andet vestligt land. Hvis de får lov til det er vejen banet for en social opstigning og en tiltrængt anerkendelse fra det øvrige samfund. Under alle omstændigheder burde det somaliske samfund i Danmark være anderledes modtageligt for information om konsekvenserne i retning af ringe integration og ringe social status ved at opretholde ægtefællefamiliesammenføringer fra Somalia. Erfaringerne med at få somaliske indvandrere, til at indstille den uhyrlige kulturelle praksis med kvindelige omskæring, der er så godt som obligatorisk i Somalia, antyder at somalierne bestemt kan ændre deres kultur⁶⁴.

⁶³ For de muslimske bosniere er der ikke tale om forbud mod fætter-kusine ægteskaber, men som danskere er det blot en praksis, der er meget sjælden. Bemærk at Bredal, 1999 anfører at Stoltenberg, der står bag referencen Stoltenberg, 1997, personligt har oplyst at somaliere i Norge har over 10 pct fætter-kusine ægteskaber. Hvis denne oplysning er korrekt, kunne den antyde at nogle somalierne er ved at omlægge deres ægteskabspraksis 180 grader i retning af traditionel mellemstlig kultur. Det vil – hvis ellers dette notats analyse holder – være en opskrift på en fortsat marginalisering af somalierne.

⁶⁴ Se antropologen Sara Johnsdotter i tidsskriften SESAM <http://www.inv.se/pls/nyheter0201.html> og den svenske socialstyrelses rapport ”Uppdrag att vidareutveckla och sprida metoder samt initiera projekt i syfte att förebygga könsstympning m.m.” på <http://www.sos.se/FULLTEXT/107/2001-107-18/2001-107-18.pdf>

Anvendt litteratur:

- Agarwala R et al: Towards a complete North American Anabaptist Genealogy II: analysis of inbreeding i Hum Biol, 73(4): 533-45 2001 – her er kun brugt abstract.
- Bajan, Kiron og Søby Laursen, Helle: Pakistanske kvinder i Danmark. Sydjysk Universitetsforlag, 1988
- Ballard, Roger: Migration and kinship: the differential effect of marriage rule on the processes of Punjabi migration to Britain i Clarke, C et al: South Asians Overseas. Cambridge University Press, Cambridge, 1990
- Barry, B: Culture and Equality. An Egalitarian Critique of Multiculturalism. Polity Press, 2001
- Biblen. <http://www.bibelselskabet.dk/bibelen/bibelen.html>
- Bittles, Alan H: The Role and Significance of Consanguinity as a Demographic Variable i Population and Development Review, volume 20, issue 3, sept. 561-584. 1994.
- Bittles. Alan H: A Background Summary of Consanguineous Marriage. Centre for Human Genetics. Edith Cowan University, Perth, May 2001. Tilgængelig på www.consang.net
- Bredal, A: Arrangerte ekteskap – og tvangsægteskab blandt ungdom med innvandrerbakgrunn. April 1998. Udgivet af kompetencecenter for ligestilling. Se www.likestilling.no/ekteskap
- Bredal, A: Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap i Norden, TemaNord, 1999:604. Nordisk Ministerråd, 1999.
- Bunday S , Alam H : A five-year prospective study of the health of children in different ethnic groups, with particular reference to the effect of inbreeding i Source: Eur J Hum Genet, 1(3): 206-19 1993
- Buss, D et al (i alt 50 forskere): International preferences in selecting mates: a study of 37 cultures. Journal of Cross-Cultural Psychology, 21, 5-47, 1990
- Buss, D: Evolutionary Psychology. Allyn and Bacon, 1999
- Cronk, Lee: That Complex Whole. Culture and the Evolution of Human Behavior, Westview Press, 1999.
- Daly, Martin og Wilson, Margo: The Truth About Cinderella. New Haven: Yale University Press. 1998
- Darr, A og Modell, B: The frequency of consanguineous marriage among British Pakistanis i Journal of Medical Genetics, 25, 186-190. 1998
- De Costa, C: Pregnancy outcomes in Lebanese-born women in western Sydney i Med J Aust, 149(9): 457-60 1988
- Dixit, A.K. og Pindyck, R.S.: Investment under Uncertainty. Priceton University Press, 1994.

Giddens, A: Sociology (3rd edition), Polity Press 1997

Hede A og Knoth A: Fra velfærdsstat til medborgersamfund. Danskernes Velfærdsværdier i det 21. Århundrede. Mandag Morgen Strategisk Forum 2000

Honeyman MM et al, Consanguinity and fetal growth in Pakistani Moslems. i Arch Dis Child, 62(3): 231-5 1987

Hrdy, S. B.: Mother Nature, Chatto and Windus, 1999

Hrdy, S.B. The Optimal Number of Fathers: Evolution, Demography, and History in the Shaping of Female Mate Preferences i Ann. N.Y. Acad. Sci. 907: 75-96. 2000 Tilgængelig frem til juni 2002 på <http://www.annalsnyas.org/cgi/collection/evolpsych>

Hussain, Rafat: Community Perceptions of Reasons for Preference for Consanguineous Marriages in Pakistan i Journal of Biosocial Science, 31 449-461, 1999.

Jakobsen, Vibeke et al: Forbrug og økonomi hos etniske minoritetsfamilier i Danmark. Arbejdsrapport, Socialforskningsinstituttet. 2000

Just, Jeppesen, K: Unge indvandrere. SFI. København, Rapport 89:6, 1989

Jankowiak, W og Fisher, E: A cross-cultural perspective on romantic love. Ethnology, 31, 149-155, 1992

Khader, Naser: Ære og Skam. Borgen, 1996

Miller, G.F. og Todd, P.M.: Mate choice turns cognitive. Trends in Cognitive Sciences 2: 190—198. 1998.

Miller, G.F.: The Mating Mind, Heinemann, 2000

Murdock, George P: World Ethnographic Sample, i American Anthropologist, nr 59, 664-687, 1957.

Ober C et al: Inbreeding effects on fertility in humans: evidence for reproductive compensation. Am J Hum Genet, 64(1): 225-31 1999

Pedersen, J et al: Growing Fast. The Palestinian Population in the West Bank and Gaza Strip, Fafo rapport 353. Fafo Institute for Applied Social Science 2001.

Plomin, R et al: Behavioral Genetics. San Francisco: Freeman 1980

Quraishy, Bashy: Fra Punjab til Vesterbro, Forlaget Etnisk Debatforum, 1999

Reniers, Georges: The Post-Migration Survival of Traditional Marriage Patterns: Consanguineous Marriages among Turks and Moroccans in Belgium, i Journal of Comparative Family Studies, 1.1.2001.

Shaw, Alison: A Pakistani Community in Britain, Basil Blackwell, Oxford, 1988.

Stirling, "The Turkish Village" 1965 findes på
http://www.umanitoba.ca/anthropology/tutor/case_studies/turkish/

Stoltenberg, Camilla et al: Birth Defects and Parental Consanguinity in Norway. American Journal of Epidemiology, vol 145, no 5, 1997.

Tribalat, Michèle: Faire France. Éditions La Découverte, Paris, 1995.

Vedsted-Hansen, J: Skærpede regler for familiesammenføring, Juristen maj 2001

Wedekind, C et al: MHC-dependent mate preferences in humans. Proceedings of the Royal Society B 260, 245 - 249 1995.

Winsløw, Gry: Ahmet og Fatma skal giftes! Speciale, Institut for Antropologi, København
 Specialerække nr 75, 1996

Working Group on Forced Marriages: "A choice by right" 2000. Se
<http://www.homeoffice.gov.uk/reu/frcdmrgs.pdf>

Bilag 1: Udbygget tabel 1 med data på andelen af fætter-kusine ægteskaber i oprindelsesland.

Tabel 1 - udbygget Andel af fætter-kusine ægteskaber af alle ægteskaber i udvalgte lande	Andel af fætter-kusineægteskaber i oprindelsesland ⁶⁵	Antal undersøgelser fra oprindelsesland
Pakistan	30-60%	19
Tyrkiet/Kurdere	11-31%	16
Palæstina/Libanon/Syrien/Jordan	24%-51%	6 fra arabiske mindretal i Israel, 3 fra Jordan (1 undersøgelse fra 63/64 ikke medtaget) og 1 blandt muslimer i Beirut. Pedersen et al, 2001 undersøgelse fra Vestbredden og Gaza er desværre ikke medtaget da det er uklart hvor stor andelen af granfætter-grankusine ægteskaber er.
Irak – incl kurdere fra Irak	46%-57%	2 plus 2 af kurdere fra Irak
Iran	2,8-74%	11 – de laveste tal er fundet hos armensk mindretal.
Sri Lanka	17-46%	1 – her er medtaget yderligere data fra 4 undersøgelser fra Tamil Nardu
Marokko	30%	1
Tunesien	27%	1
Ægypten	22%-69%	11
Afghanistan	Ingen data	Ingen data – men formentlig som Pakistan ⁶⁶
Somalia	Cirka 0	Der er kulturel praksis for, at giftemål skal indgås med en person fra en anden klan – men måske er den praksis

⁶⁵ Definitionen kan variere fra undersøgelse til undersøgelse, idet nogle undersøgelser kun medtager fætter-kusine og ikke f.eks. granfætter-grankusine ægteskaber.

⁶⁶ Murdock, 1957 anfører at Pushtuner foretrækker parallel-kusine ægteskaber, Hazara'er forbyder parallel-kusine ægteskaber, men holder ægteskaber indenfor den mandlige slægtslinie, mens Tadjikker og Uzbekere tillader, men foretrækker ikke, fætter-kusine ægteskaber kulturelt. Til gengæld tyder data fra Xinjiang i Kina på at Uzbekere og Tadjikker i praksis har en høj andel af fætter-kusine ægteskaber (www.consang.net).

		under omlægning blandt indvandrene ⁶⁷
Algeriet	23-34%	3
Bangladesh	7%-20%	2
Indien	0,5%-55% ⁶⁸	40 – excl Tamil Nardu
Eks-Jugoslavien	0	1 fra Kroatien. Kun anekdotisk data fra øvrige ⁶⁹

---

⁶⁷ Bredal, 1999 anfører, at på baggrund af personlige oplysninger fra Stoltenberg (se ref Stoltenberg, 1997) at somaliere har over 10% fætter-kusine ægteskaber. En informant, der er dansk somalisk-tolk, og derfor kender familiesammenføringsager indefra oplyser, at fætter-kusine ægteskaber forekommer, selv om de er kulturelt forbudt, men at de er forholdsvis sjældne. En anden informant, der har en fremtrædende position i det somaliske samfund i Danmark bekræfter disse oplysninger.

⁶⁸ Data er incl. onkel-niece ægteskaber, der enkelte steder udgør over 20% af ægteskaberne.

⁶⁹ Fætter-kusine ægteskaber blandt muslimske bosniere er formentlig sjældne. En enkelt kilde anfører, at de bosniske muslimer, historisk har været under pres fra de græsk-ortodokse kristne, der praktiserer streng exogami (man skal gifte sig ud af familien). Kilden anfører derfor, at ” patrilineal parallel cousin marriage, as preferred in many Islamic countries, is uncommon today although was practised by the nineteenth and early twentieth century Muslim aristocracy” (citat fra W. Lockwood, *European Moslems: Economy and Ethnicity in Western Bosnia*. New York: Academic Press, 1975. pp. 75-77 – her citeret fra Filice, Ivana og Vincent, Christine: Women Refugees from Bosnia-Herzegovina: Towards Developing a Culturally Appropriate Counselling Framework, RESEARCH RESOURCE DIVISION FOR REFUGEES, Centre for Immigration and Ethno-Cultural Studies, Carleton University, Ottawa se <http://www.carleton.ca/rrdr/Women%20Refugees%20from%20Bosnia.htm>)